

Štrigariji od kastafskeh besed - analiza čakavštine u zbirci "Jubav od furešta" Đurđe Grujičić

Špoljarić, Roberta

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:904920>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

Roberta Špoljarić

ŠTRIGARIJI OD KASTAFSKEH BESED

Analiza čakavštine u zbirci *Jubav od furešta* Đurđe Grujičić

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2018.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
Odsjek za kroatistiku

Roberta Špoljarić
Matični broj: 120761796

ŠTRIGARIJI OD KASTAFSKEH BESED

Analiza čakavštine u zbirci *Jubav od furešta* Đurđe Grujičić

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentorica: dr. sc. Ivana Nežić

Rijeka, 18. rujna 2018.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam završni rad naslova *Štrigariji od kastafskeh besed – Analiza čakavštine u zbirci „Jubav od furešta“ Đurđe Grujičić* izradila samostalno pod mentorstvom dr. sc. Ivane Nežić.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju završnoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u završnom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Potpis

Roberta Špoljarić

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Metodologija istraživanja.....	1
1.2. Književno stvaralaštvo Đurđe Grujičić	2
2. ANALIZA ČAKAVŠTINE U ZBIRCI <i>JUBAV OD FUREŠTA ĐURĐE GRUJIČIĆ</i>	4
2.1. RAZLIKOVNI KRITERIJI U DIJALEKTOLOGIJI	4
2.2. OPĆEČAKAVSKE JEZIČNE ZNAČAJKE NAJVIŠEGA RAZLIKOVNOG RANGA (ALIJETETI).....	6
2.2.1. Zamjenica <i>ča</i> i njezini oblici.....	6
2.2.2. Nepreventivna vokalizacija „slaboga“ poluglasa.....	7
2.2.3. Primjeri refleksa fonema * <i>e</i> kao <i>a</i> iza palatala	8
2.2.4. Dosljedan ekavski refleks jata	9
2.2.5. Akcentuacija	12
2.2.6. Pojave u konsonantizmu	20
2.2.7. Oblici glagola <i>bit(i)</i> za tvorbu kondicionala	22
2.3. ČAKAVSKE ZNAČAJKE NIŽEGA RAZLIKOVNOG RANGA (ALTERITETI).....	23
2.3.1. Rotacizam u prezentskoj osnovi glagola <i>moć(i)</i>	23
2.3.2. Fonetska neutralizacija <i>-m > -n</i>	23
2.3.3. Krajnji slogovni <i>-l</i> zadržan bez izmjene	24
2.3.4. Razvoj konsonantskih skupina s inicijalnim <i>v</i>	25
2.3.5. Redukcija sonanta <i>v</i> ispred slogotvornoga ili suglasničkog <i>r</i>	26
2.3.6. Izjednačavanje prijedloga <i>iz</i> i <i>s > z</i>	26
2.3.7. Zatvaranje kratkoga <i>o</i> pred akcentom.....	26
2.3.8. Konsonantske skupine	27

2.3.9.	Skupina <i>jd</i> u prezentskoj osnovi glagola <i>ić(i)</i>	27
2.3.10.	Okrnjeni oblik infinitiva glagola.....	27
2.3.11.	Oblici plurala u deklinaciji imenica.....	28
2.4.	AREALNE ZNAČAJKE.....	29
2.4.1.	Posebnosti u deklinaciji imenica.....	29
2.4.2.	Posebnosti u oblicima zamjenica.....	31
2.4.3.	Infinitiv glagola 'imati' s odrazom jata na dočetu osnovne.....	32
2.4.4.	Zanijekani oblici prezenta glagola <i>bit(i)</i>	32
2.4.5.	Okrnjeni oblik <i>j'</i> u 3. l. sg. prezenta glagola <i>bit(i)</i>	32
2.4.6.	Glagolski pridjev radni glagola 'ići' s osnovom <i>-š</i>	33
2.4.7.	Sjevernočakavska metatonija.....	33
2.4.8.	Akut u slogu zatvorenom sonantom.....	34
2.4.9.	Sintaktička distribucija kratkih zamjeničkih i glagolskih oblika.....	34
2.4.10.	Relikti s prefiksom <i>*vy-</i>	34
2.4.11.	Odras prijedloga <i>*vb</i> kao <i>va/v</i>	35
2.4.12.	Status fonema <i>í</i>	35
3.	ZAKLJUČAK.....	36
4.	SAŽETAK.....	39
5.	SUMMARY.....	39
6.	LITERATURA.....	40

1. UVOD

Jezik je sastavni dio kulture svakoga naroda jer otkriva njegov identitet i kontinuitet. Čuvajući jezik, kao najveće nematerijalno bogatstvo, čuvamo tradiciju – znanje, spoznaju, vjerovanje, legende, običaje, izričaje, kulturne vrijednosti...¹ Identitet hrvatskoga naroda tvore čakavsko, kajkavsko i štokavsko narječje pa se često govori o tronarječnom jedinstvu hrvatskoga jezika. Svako se narječje dalje dijeli na dijalekte, dijalekti pak na skupine govora, a skupine su sastavljene od pojedinačnih mjesnih govora. Različitost zapravo doprinosi obogaćivanju hrvatskoga jezika. Jezične se osobitosti potvrđuju u svakodnevnom govoru, ali i u pisanoj riječi. Tako se i u književnim djelima može proučavati nematerijalno bogatstvo jer svako djelo, neovisno o svojoj kvantiteti, svjedoči o kvaliteti jezika, narječja, dijalekta ili mjesnoga govora kojim je pisano. Kvalitetu kastavske ekavske čakavštine vrsno je predstavila Đurđa Grujičić u svojoj prvoj poetskoj zbirci *Jubav od furešta*. Cilj je ovoga završnog rada analizirati jezik kojim se autorica u tom djelu služi, preciznije, dokazati njegovu pripadnost čakavskom narječju i unutar njega odgovarajućemu dijalektu.

1.1. Metodologija istraživanja

Polazište za jezičnu analizu zbirke *Jubav od furešta* autorice Đurđe Grujičić bila je dijalektološka teorija razlikovnosti. U hrvatskoj dijalektologiji pojam jezične razlikovnosti obuhvaća kriterije različitoga hijerahijskog ranga – alijetete, alteritete i arealne značajke. Slijedeći tu metodologiju, ovaj rad donosi analizu primjera ekscerpiranih iz spomenute pjesničke zbirke, razvrstavajući ih u općečakavske jezične činjenice najvišega razlikovnog ranga (alijetete), čakavske jezične činjenice nižega razlikovnog ranga (alteritete) te jezične osobitosti sjeverozapadnoga čakavskog areala, ne bi li se na temelju tih jezičnih obilježja utvrdila pripadnost jezika ove zbirke određenomu narječnomu i dijalektnomu sustavu, kao i prostorno-jezičnomu kompleksu.

¹ Tradicija: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, pristupljeno 10. 9. 2018.

Razlikovni kriteriji za određivanje pripadnosti čakavskomu narječju preuzeti su prema popisima alijeteta i alteriteta korištenima na obveznom kolegiju *Čakavsko narječje*, odnosno prema knjizi *Govori Klane i Studene* (1998) Ive Lukežić, a iz iste je knjige preuzet i popis značajki sjeverozapadnoga čakavskog areala koji je djelomično dopunjen značajkama predstavljenima u knjizi *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1. Fonologija* (2012) iste autorice.

1.2. Književno stvaralaštvo Đurđe Grujičić

Đurđa Grujičić rođena je 1952. godine u gradu Rijeci u kojem je odrasla i školovala se. Od 1978. godine živi u Jardasima, blizu Kastva, gdje do mirovine radi kao odgajateljica u dječjem vrtiću, a slobodno vrijeme provodi baveći se literarnim radom. Njezina je prva samostalna poetska zbirka *Jubav od furešta* tiskana 1993. godine, a ubrzo nakon toga objavila je i nekoliko pjesama pisanih čakavštinom u zajedničkoj zbirci *Pul Matetićeve ognjišća* (1994). Godine 1994. izdana je njezina prva prozna knjiga *Gospođi plemenitoj* pisana podvelebitskom štokavskom ikavicom. Dvije godine kasnije objavljuje prozno-poetsku knjigu *Oporučujem*, a zatim i roman *Marioneta na godišnjem odmoru* (1997). Autorica je zbirke pjesama *Njazlo* na kastavskoj čakavici te pjesničke zbirke *100% ljubav*, a svojim je radom pridonijela objavi čakavske slikovnice *Moj Kastav*. Od 1997. godine aktivna je članica riječkih ogranaka Društva hrvatskih književnika i Matice hrvatske.

Svojim svakodnevnim i književnim radom Đurđa Grujičić neumorno njeguje *čakavsku besedu* te potiče na očuvanje kulturne baštine i tradicije. Za sebe kaže da je *najprej furešta, pokle naturalizirana Kastafka, pak najzad jena od oneh ka i misli i reče da j' naša*. Stigavši 1978. godine u Kastav, slušala je, učila i naučila čakavštinu, a onda se zaljubila u *domaću besedu* koja joj je otada nepresušna inspiracija: *A čakavski zajik, ta beseda, me je fascinirala. Kako bi se to*

reklo? Hitila oba tla. Obatajila?! Nju se ne more samo tako zgovorit. Mora se ju z rojenjen od domi reditat, al steć. Ja san ju stekla. I jenako bin se za nju potukla...².

Zbirkom *Jubav od furešta* kročila je u svijet književnosti, pišući upravo dijalektalnu poeziju. Vrijednost te zbirke leži u motivsko-tematskim elementima prožetima značajkama čakavskoga dijalekta kojim su pisane pjesme, a da je riječ o kastavskoj čakavštini saznaje se iz predgovora Davida Kabalina: *rječnik kastavske čakavštine kojim se pjesnikinja služi do mogućeg, bogat, živ, lepršav, narodni, lijep na lijep*.³ Recenzentica Estela Banov unutar poetskoga okvira zbirke smješta *tri tematska ciklusa pjesama u kojima se okvirno naznačena preokupacija proširuje i produbljuje viđena iz različitih perspektiva*.⁴ Svijest o jeziku kao sredstvu komunikacije, ali i kao poetskom materijalu, tematizira prvi ciklus pjesama u zbirci. U središnjem se dijelu autorica bavi motivom zemlje, povezujući ga s ritmovima prirode te izmjenom kišnih i sušnih dana. Posljednji ciklus u zbirci čine pjesme ljubavnoga karaktera (Grujičić 1993: 55, 58). Zbirka *Jubav od furešta* obasiže ukupno 64 stranice, a posebnu vrijednost čini i dio nazvan rječnikom, koji sadrži popis protumačenih potencijalno nepoznatih čakavskih riječi. Ukupno se u zbirci nalazi trideset i pet nenaslovljenih pjesama, a uz popratni su tekst doneseni podaci o vremenu, mjestu i okolnostima nastanka pojednoga poetskog uratka.

² <https://gkr.hr/Vodic-za-korisnike/Lokacije/Knjiznica-Cavle/Iz-Magazina/Jubav-od-furesta>, pristupljeno: 10. 9. 2018.

³ Grujičić 1993: 7.

⁴ Grujičić 1993: 55.

2. ANALIZA ČAKAVŠTINE U ZBIRCI *JUBAV OD FUREŠTA ĐURĐE GRUJIĆIĆ*

2.1. RAZLIKOVNI KRITERIJI U DIJALEKTOLOGIJI

Dijalektologija je jezikoslovna disciplina koja se bavi proučavanjem, istraživanjem, opisivanjem i tumačenjem narječja, dijalekata i mjesnih govora nekoga jezika te klasificiranjem i rangiranjem jezičnih razlikovnosti među apstraktnim i konkretnim podsustavima istoga jezika (Lukežić 1998: 12-13).

U hrvatskoj se dijalektologiji pojmom jezične razlikovnosti obuhvaća kriterije različitoga hijerarhijskog ranga *koji su se na temelju istoga nasljeđa razvili samo u određenu podsustavu ranga narječja ili dijalekata, ili u određenu arealnu, skupini organskih govora, pojedinome organskome idiomu* (Lukežić 1998: 13). Za obilježje najviše jezične razlikovnosti među narječjima koristi se termin *alijetet*, a za niže rangirane jezične razlikovnosti prihvaćen je termin *alteriteti* (Lukežić 1998: 13). Uz to se navodi i pojam *arealnih značajki* koje predstavljaju jezične crte karakteristične za govore na određenom području bez obzira na dijalekt ili čak bez obzira na narječje kojemu pripadaju (Lukežić 1998: 97).

Alijetetni su razlikovni kriteriji za određivanje pripadnosti čakavskom narječju sljedeći: zamjenica *ča* i njezini oblici; tendencija jake vokalnosti koja se očituje u primjerima nepreventivne vokalizacije „slaboga“ poluglasa, povećanom samoglasničkom inventaru, diftongaciji te pojavi popratnih vokala uz slogotvorne sonante *l* i *r*; ostvaraj fonema **e* kao *a* iza palatala; dosljedan ekavski, dosljedan jekavski te dosljedan ikavsko-ekavski refleks jata prema pravilu Jakubinskoga i Meyera; akcentuacija koja obuhvaća stari troakcenatski, starije troakcenatske ili dvoakcenatske, novije dvoakcenatske ili troakcenatske te nove dvoakcenatske ili troakcenatske sustave; niz pojava u konsonantizmu (čakavizam, nepostojanje fonema *ʒ* te realizacija skupine *žj*, slabljenje šumnika na dočetu zatvorena sloga i redukcija dočetnoga slogovnog *-l*); oblici glagola *bit(i)* za tvorbu kondicionala.

Jezične činjenice nižega razlikovnog ranga koje pojavljuju u čakavskom narječju jesu: ikavski refleks jata; prijedlog *u* (< **və*) samostalan i kao prefiks; rotacizam u prezentskoj osnovi

glagola *moć(i)*; krajnji slogovni *-l* koji može biti zadržan bez izmjene, vokaliziran u *a* ili zamijenjen poluvokalom *-u* s mogućom naknadnom konsonantizacijom (*v*) ili obezvučenjem (*f*); stare konsonantske skupine *čr* i *šč* te konsonantski skupovi *šk*, *šp*, *št* u primljenica; fonetska neutralizacija *-m > -n* na dočetu relacijskoga morfema; zatvaranje kratkog *o* pred akcentom; razvojni oblici konsonantskih skupina s inicijalnim *v*; redukcija sonanta *v* ispred slogotvornoga ili suglasničkog *r*; izjednačavanje prijedloga *iz* i *s* u *z*; skupina *jd* u prezentskoj osnovi glagola *ić(i)* te skupina *jt* u infinitivnoj osnovi; množinski oblici imenica (neproširena osnova u imenica muškoga roda, relacijski morfem *-ov* ili *-ev* samo u genitivu množine imenica muškoga roda, ništični relacijski morfem u genitivu množine imenica svih triju rodova, relacijski morfemi *-i* ili *-ih* u genitivu množine imenica muškoga roda, nejednakost relacijskih morfema u dativu, lokativu i instrumentalu množine imenica svih triju rodova); unifikacija *-u* na dočetu relacijskoga morfema 3. l. pl. prezenta glagola.

U jezične značajke specifične za sjevernozapadni čakavski areal Iva Lukežić u knjizi *Govori Klane i Studene* (1998) ubraja sljedeće: sjevernočakavsku metatoniju; zamjenicu *ki*; redukciju *v* unutar sljedova sa sonantom *r*; zanijekane oblike prezenta glagola *bit(i)*; sintaktičku distribuciju kratkih zamjениčkih i glagolskih oblika; apokopiran oblik 3. lica jednine nesvršenoga prezenta glagola *bit(i)*; primjere izostanka jotacije suglasnika *t*; oblike zamjenica; proširak osnove u hipokoristika muškoga roda i iz njih izvedenih pridjeva. Uz to navodi i supstituciju fonema *l̂ > j*; izjednačavanje prijedloga *iz* i *s > z* te leksik i sintaktičke strukture (Lukežić 1998: 97).⁵

U središnjem će dijelu ovoga rada biti analizirane općečakavske jezične značajke najvišega razlikovnog ranga (alijeteti), čakavske jezične značajke nižega razlikovnog ranga (alteriteti) te jezične značajke sjeverozapadnoga čakavskog areala na temelju građe ekscerpirane iz pjesničke zbirke *Jubav od furešta* autorice Đurđe Grujičić.

⁵ Polazišni popis značajki sjevernozapadnoga čakavskog areala preuzet iz *Govora Klane i Studene* Ive Lukežić djelomično je dopunjen dijelom značajki predstavljenih u knjizi *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1. Fonologija* (2012) iste autorice. U recentnijoj se knjizi naime autorica ponovno bavi jezičnim značajkama sjevernozapadnoga čakavskog areala te donosi mnogo opsežniji popis tih osobitosti. Više v. u Lukežić 1998: 97-120 i Lukežić 2012: 228-230, 233-236.

2.2. OPĆEČAKAVSKE JEZIČNE ZNAČAJKE NAJVIŠEGA RAZLIKOVNOG RANGA (ALIJETETI)

2.2.1. Zamjenica *ča* i njezini oblici

Oznaka najvišega razlikovnog ranga za čakavštinu jest upravo upitno-odnosna zamjenica *ča* prema kojoj narječje i nosi ime. Zamjenica *ča* nalazi se u opreci s istoznačnim zamjenicama u svim slavenskim sustavima, stoga je s razlogom presudan kriterij pri određivanju čakavskoga narječja (Moguš 1977: 20).

Govori koji rabe zamjenicu *ča*, *makar u samo jednome obliku* (Lukežić 1998: 15), smatraju se čakavskim govorima. U zbirci *Jubav od furešta* zamjenica *ča* potvrđena je u značenju i funkciji upitne (*Čã išće, | kãmo gre?*) te odnosne zamjenice (*Čã ti křf-bevãnda | jubãv ne poznã.*). Oblici zamjenice *ča* vidljivi su i u uporabi upitne i odnosne zamjenice *čigov* u značenju 'čiji' (*Čigõv si smêh?*; *Čigõv je mûž pijãn škùcal. | Kĩ j, z čigõve kùci i kadã pasãl.*), odnosne zamjenice *ničigov* u značenju 'ničiji' (*A jã, | kod rãvan nĩčigova...*), neodređene zamjenice *niš*⁶ u značenju 'ništa' (*Kad niš ne tẽndĩš, hòdi cá!*; *I niš jũ nĩ moglõ pomũtĩt.*) te u uporabi priloga *zac*⁷ u značenju 'zašto' (*Zãc si va Kastãv dẽlat prišlã?*; *Õnda bi dõma šlã, kĩ znã zãc?*; *Zãc se v ovẽn krãje mãlo ne fermã?*). Ovjereni su također i primjeri veznika *aš*⁸ u značenju 'jer': *Aš ce mi, jũtra, nõvi kupĩt.*; *Aš ti, va tẽn libre, | šenãc 'Čã' pãcĩ.*

⁶ Prilog *niš* podrijetlom je sraslica oblika akuzativa zamjenice *ča* s negacijom: **ni + čb > ni + čə > nič, niš* (Lukežić 1998: 17). U primjeru *niš* dolazi do zamjene afrikate frikativom na dočetu sloga, stoga on potvrđuje alijetetu čakavsku značajku slabljenja šumnika na dočetu zatvorena sloga. Više o toj pojavi v. u poglavlju 2. 1 .6. 1. ovoga rada.

⁷ Prilog *zac* podrijetlom je sraslica oblika akuzativa zamjenice *ča* s prijedlogom: **za + čb > za + čə > zac; zaš* (Lukežić 1998: 17).

⁸ Veznik *aš* podrijetlom je prilog- sraslica: **za + čb > za + čə > zac > ac > aš* (Lukežić 1998: 18).

2.2.2. Npreventivna vokalizacija „slaboga“ poluglasa⁹

U prethodnom poglavlju protumačena zamjenica *ča* u nominativnom obliku potvrđuje još jednu alijetetu značajku čakavštine – punu npreventivnu vokalizaciju „slaboga“ poluglasa. Tendencija je jake vokalnosti¹⁰ povezana s razvojem i nestankom poluglasova jora (**ʋ*) i jera (**ʋ̆*). Ti su poluglasovi bili dio praslavenskoga jezičnog sustava, a kako se zbog svoje specifične artikulacije nisu mogli duljiti te ostvariti duge parnjake, vremenom su postali svojevrsne anomalije u sustavu. Oba su se poluglasa sjedinila u jedan, artikulacijski neutralan glas šva (**ə*). Ovisno o položaju, glas **ə* se kasnije reducirao ili pak preobrazio u neki drugi fonem. Kada govorimo o položaju glasa **ə* unutar riječi, govorimo o „slabom“ ili „jakom“ položaju. Glas je **ə* bio u „slabom“ položaju ako se nalazio na kraju riječi ili kada se iza njega nalazio još jedan slog s **ə* (Moguš 2010: 42). Postoje i primjeri preventivne vokalizacije kojom se, umjesto redukcije, provela vokalizacija fonema kako bi se spriječilo nastajanje atipičnih suglasničkih skupina (Moguš 1977: 20).¹¹ Mehanizam pune vokalizacije „slaba“ poluglasa nije uvijek djelovao prema preventivnoj zakonitosti, već je čakavskom narječju svojstvena zakonitost kojom se suglasnička skupina ostvarila i nakon ispadanja poluglasa. Riječ je o jakoj vokalnosti koja se manifestira kroz spomenutu npreventivnu vokalizaciju, ali i kroz druge alijetete značajke čakavskoga narječja¹². Ova se jezična individualnost čakavskoga narječja ponajprije odražava u zamjenici *ča*, a potvrđuju je i sljedeći primjeri iz zbirke *Jubav od furešta*:

⁹ U čakavsku se tendenciju jake vokalnosti, uz spomenutu punu npreventivnu vokalizaciju, ubraja još i povećani broj vokala, odnosno proširenje temeljnoga vokalnog sustava čakavskoga narječja koji se sastoji od pet samoglasnika, zatim diftongacija te pojava popratnih vokala uz slogotvorne sonante *l* i *r* (Moguš 1977: 23-34). U zbirci su ovjereni samo primjeri čakavske npreventivne vokalizacije „slaboga“ poluglasa.

¹⁰ Prema M. Mogušu ova je značajka zahvatila cijelu slavensku periferiju (Moguš 1977: 20).

¹¹ Primjeri koji potvrđuju navedeno jesu npr. *daska* (< **daska* < **dьska*) i *magla* (< **məgla* < **mьgla*). Uz vokalnu preobrazbu glasa **ə* u samoglasnik *a*, koja je karakteristična za štokavsko i čakavsko narječje, u kajkavskom narječju i dijelu govora čakavskoga narječja (omišaljki i vrbnički tip na otoku Krku, većina govora na otoku Cresu te sjeverni dio Lošinja) moguća je zamjena samoglasnikom *e*, dok je zamjena samoglasnikom *o* potvrđena samo u dijelu čakavskoga narječja (dobrinjski tip na otoku Krku) (Lukežić 1998: 16).

¹² V. bilješku br. 9 ovoga rada.

- a) **Prilog *kьdě**¹³: *Mà, nĩ domãća, | kadě sě j' rodĩla?; Od vèlega neděla v Rekě, kadě | rãdnĩ stãž i šõldi pobìrajũ.; I tũ, kadě rũki | jũbē kãmik g`rdĩ.; Tũ, kadě mi mĩsãl | rastãčē křf tēplu.*
- b) **Odraz prijedloga *vb > va**: *Va mojēn žēpe čũvãn | kolõri za tebē.; Da će dēlat va Vřtĩce.; Lidija j va vřtĩc prišlã, govõrēć...; Zãč si va Kastãv dēlat prišlã?*
- c) **Prilog vavek**: *Vãvek je nosĩla | na mĩci, bēli cvetĩci, | čĩstu, čřnũ flãjdu.; Vãvėk žējnu znãnja i novitãd.*
- d) **Oblik osnove man-** u osobne zamjenice **ja**: *Ako maně zabolě | od tãnca postolĩ rakamãnĩ; Besēda, va maně, | na besēdu natãknjena.; Prĩdĩ do maně; Mã, sprõtu maně je jũtros z butĩgi hodĩla.; Va jãmu, z mãnũn.*
- e) Ostali primjeri čakavske nepreventivne vokalizacije „slaboga“ poluglasa potvrđeni su:
- u imenici **maša**: *Naslĩšan, z konõbi, na mãše od Martĩnji.; Mã, pul tē su mãši...*
 - u prezentskoj osnovi **zam-**: *A kadã tebē smřt zãme...; Větrĩnica zãme sē čã nēbo dã.*
 - u obliku glagola **važgat**: *Va kũće j pozĩme ognjĩšće važgãlo.*

2.2.3. Primjeri refleksa fonema *ę kao a iza palatala

Prednji nazal *ę bio je sastavni dio praslavenskoga vokalnog sustava. Kao posljedica zakona otvorenih slogova u praslavenskom su jeziku otpali završni suglasnici te je provedena monoftongizacija diftonga rezultat čega je bilo potpuno gubljenje diftonga iz sustava te pojava novih jedinica, nosnih samoglasnika *ę i *ǫ. Fonem *ę tvoren je od praindoeuropskih diftonških skupina *em, *en, *im, *in pred suglasnikom. Dobiveni je samoglasnik *ę specifične nosne rezonancije i pripada samoglasnicima prednjega niza.¹⁴ Nakon raspada praslavenskoga jezika navedeni samoglasnik zadržavaju svi slavenski dijalekti (Lukežić 1998: 30) te on kao samostalna jedinica funkcionira do početka prve faze vokalne transformacije. Prva faza vokalne transformacije uključuje promjene vokalnoga sustava koje su se odvale u dopovijesnom

¹³ Primjer *kadě* potvrđuje i ekavski odraz jata u tvorbenome morfemu. O ostvaraju jata više v. u poglavlju 2. 1. 4. ovoga rada.

¹⁴ Samoglasnici prednjega niza u tadašnjem sustavu bili su *e, *i, *ě, *ę, *b (Moguš 2010: 45).

razdoblju hrvatskoga jezika, odnosno do pojave prvih pisanih spomenika. U toj fazi dolazi do pokraćivanja iskonski dugih vokala i duljenja kratkih vokala te do promjene vokala specifične artikulacije – *y, *ę i *ǫ. Ukidanjem opreke nazalno – nenazalno, fonem *ę gubi svoju nazalnost te se poistovjećuje s vokalima koji nisu imali element nazalnosti (Moguš 2010: 37). Fonem *ę okarakteriziran je širokom artikulacijom *koja se kretala između *a, *e, *i, (*j)* (Lukežić 2012: 39). U prvoj fazi vokalne transformacije mijenja se najčešće u vokal *e*, što je karakteristično za cijelo štokavsko i kajkavsko govorno područje. Ipak, to nije njegov jedini ostvaraj, već je u čakavštini potvrđeno da se ispred suglasnika *j, č, ž* mogao ostvariti i kao vokal *a*. Čakavsko govorno područje time potvrđuje dvojak refleks prednjega nazalnog samoglasnika. Smatra se da je promjena *ę > *a* znatno starija no promjena *ę > *e*. Tvrdnju opravdava dovođenje *u vezu s poznatim praslavenskim prijelazom jata u /ě/ > /a/ iza palatalnih konsonanta, kako je u svim slavenskim jezicima poznato po primjerima nastalim u praslavenskome razdoblju, poput: žaba (gěba > gěba > žěba > žaba)* (Lukežić 1998: 30-31; Lukežić 2012: 130-131). Stari je odraz *ę > *a* potvrđen dakle prijelazima *ję > *ja*, *čę > *ča* i *žę > *ža*.

Primjer refleksa fonema *ę kao *a* iza palatala potvrđen je u zbirci u stihu *Regalät čemo ti | štatūt od zajika*. Prvotni je oblik riječi glasio *jęзыкъ, a promjenom prednjega nalaza *ę u *a* iza palatala i metatezom od *jazik* nastao je primjer koji je ovjeren u zbirci – *zajik*.

2.2.4. Dosljedan ekavski refleks jata

U praslavenskom je sustavu jat (*ě) predstavljao posebnu fonološku jedinicu. Dvojakoga je podrijetla i „novijega“ postanja (Moguš 2010: 57), a njegova je artikulacija u početku varirala u zavisnosti o neposrednu okružju i o položaju unutar riječi, te se *kretala po čitavoj lijevoj artikulacijskoj kosini u široku rasponu između samoglasnika (a), (e) i (i)* (Lukežić 1998: 43). Sužavanjem artikulacije u starohrvatskom jeziku smjestio se u prostor vokalnoga trokuta između samoglasnika *e* i *i*, gdje je njegov izgovor imao vrijednost zatvorenoga *ę (Lukežić 1998: 43). Jat nastaje od praindoeuropskoga monoftonga *ē te sudjeluje u prvoj regresivnoj palatalizaciji. Kasnije jat nastaje monoftongizacijom diftonga *ai, *ei i *oi, pri čemu bi, ako je intonacija bila uzlazna, odnosno akutska, diftonzi prelazili najprije u *ē, a potom u *ě. Tako dobiveni jat sudjelovao je u drugoj regresivnoj palatalizaciji. Praslavenski je fonem *ě *prelazio u jezicima*

zapadnoga dijela južnih Slavena u zatvoreno *e, a u sustavima hrvatskoga jezika to zatvoreno *e može postati ili i ili e ili kao dvoglas (Moguš 2010: 58).

Danas se čakavsko narječje na temelju odraza jata dijeli na sjevernočakavski ili ekavski dijalekt, srednjočakavski ili ikavsko-ekavski, južnočakavski ili ikavski, lastovski ili jekavski te buzetski dijalekt koji ima fonološki individualan ostvaraj jata.¹⁵ Za čakavsko su narječje alijetetni ekavski i jekavski refleksi jata koji su dosljedni u svim pozicijama u riječi, a kao jezična činjenica najvišega razlikovnog ranga javlja se još i dvojni ikavsko-ekavski refleks jata koji se ostvaruje u skladu s jezičnim pravilom Jakubinskoga i Meyera (Moguš 1977: 38-39).

U čakavskih je ekavaca osnovna odlika konsekventnost zamjene jata (Moguš 1977: 38-39), a posljedica je toga dosljednost zamjene općeslavenskoga jata vokalom *e* u svim položajima i kategorijama. Dosljednost ekavskoga jata u zbirci *Jubav od furešta* potvrđena je u sljedećim kategorijama: u leksičkim korijenskim, u tvorbenim te u gramatičkim morfemima (Vranić 2005: 45-169). S obzirom na to da je pri analizi odraza jata važno prikazati u kojim se sve pozicijama i kategorijama on nalazi, primjeri iz zbirke bit će razvrstani prema kategorijama preuzetima iz knjige Silvine Vranić *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi* (2005).

- U **leksičkim je korijenskim morfemima** refleks jata potvrđen u primjerima:

belicu (A sg.), *besèda* (N sg.), *beži* (3. l. sg. prez.), *blešći* (3. l. sg. prez.), *brêgi* (N pl.), *cèdi* (3. l. sg. prez.), *Crèkvina* (N sg.), *cvetiçi* (A pl.), *čovèka* (G sg.), *dèca* (V sg.), *dèlat* (inf.), *detiñstvo* (A mn.), *drèva* (G sg.), *grèh* (A sg.), *leçit* (inf.), *lèhà* (N sg.), *lèpi* (N sg. m.), *lenobì* (A pl.), *lešica* (N sg.), *lèto* (N sg.), *lèvi* (A sg. m.), *mèsec* (N sg.), *mèsto* (N sg.), *menjàla* (pr. r. ž. sg.), *mlekò* (N sg.), *nàjlepča* (N sg. ž.), *nedèla* (G sg.), *Nèmi* (N sg. m.), *nesrèčna* (N sg. ž.), *nevèstica* (N sg.), *obèd* (A sg.), *orèh* (N sg.), *plèvel* (A sg.), *pobègāl* (pr. r. m. sg.), *posèt* (inf.), *povèdā* (3. l. sg. prez.), *presnàc* (N sg.), *prolevāt* (inf.), *Rekè* (L sg.), *sedīn* (1. l. sg. prez.), *sème* (A sg.), *smèh* (N sg.), *smèn* (1. l. sg. prez.), *srèca* (N sg.), *stèna* (N sg.), *strèla* (N sg.), *susèdinu* (A sg. ž.), *svèta* (G sg.), *tèla*

¹⁵ D. Brozović navodi podjelu čakavskoga narječja na šest dijalekata s pet različitih tipova ostvaraja jata (Brozović 1988: 87), a kasnije tu podjelu preuzima i J. Lisac u knjizi *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje* (2009).

(G sg.), *trêbe* (3. l. sg. prez.), *vàvek* (prilog), *vêka* (G sg.), *vètre* (L sg.), *zamêšen* (pr. t. m. sg.), *zmêrã* (3. l. sg. prez.), *zvèzdano* (A sg.), *želèza* (G sg.), *žlepçì* (A pl.).

- Ekavski odraz jata potvrđen je u sljedećim kategorijama **leksičkih tvorbenih morfema**¹⁶:
 - a) u imenica: *kòren*, *sopël*;
 - b) u infinitivnim osnovama glagola: *potrpèt*, *razumèt*, *vìdet*, *živèt*; *dišèla*, *imèla*, *pokipèla*, *umèla*, *živèla* (pr. r. ž. sg.); *razumël*, *imël* (pr. r. m. sg.); *razumèli* (pr. r. m. pl.);
 - c) u prezentskim osnovama glagola: *pobelêje* (3. l. sg.), *razumê* (3. l. sg.), *umên* (1. l. sg.);
 - d) u reliktu morfema duala: *dvê* (A pl. ž. r.);
 - e) na dočetu priloga: *kadè*, *dolè*, *pòkle*, *uvdèka*.

- Dosljednost ekavskoga odraza jata potvrđena je u **gramatičkim morfemima** sljedećih kategorija:
 - a) DL sg. imenica ž. r.
 - imenice u dativu: *besède*, *ìstine*, *màčke*, *Mâre*, *Marìje*, *Mìme*, *nône*, *postèje*, *prijateljice*, *Sònje*, *sudbìne*, *Vàve*, *Zòrke*;
 - imenice u lokativu: *Belìce*, *besède*, *bòrše*, *Crèkvine*, *domovìne*, *dúše*, *facâde*, *fèbre*, *file*, *intrâde*, *kâle*, *kasèle*, *krvè*, *kùce*, *kùhinje*, *künpanìje*, *màše*, *pârade*, *pòlke*, *porùbe*, *Rekè*, *subòte*, *škurìne*, *veštàje*, *zemjè*;
 - b) L jd. lične zamjenice *ja*: *manè*;
 - c) L sg. imenica m. i s. r.
 - imenice m. r.: *brhàne*, *dažjè*, *dolcè*, *gřçe*, *grâde*, *jardìne*, *karnevâle*, *kâte*, *košè*, *kotlè*, *krajè*, *kròve*, *libre*, *momènte*, *obrâze*, *pütè*, *Ràje*, *salìže*, *snè*, *sprogòde*, *svète*, *štürme*, *trbùhe*, *vètre*, *vrhè*, *Vřtiće*, *žèpe*;
 - imenice s. r.: *brojìle*, *lète*, *Nèbe*, *njâzle*, *pijânstve*, *pozìme*, *sřce*, *súnce*, *zlè*;
 - d) GL pl. svih triju rodova riječi sa zamjeničkom deklinacijom
 - G pl.: *čřnèh*, *drvènèh*, *jùbavneh*, *kàsneh*, *křvaveh*, *nàseh*, *pòšteneh*, *predùgeh*, *pretèškèh*, *rukovânèh*, *sèh*, *třdèh*;

¹⁶ S. Vranić tvrdi da inovacije teže prodiru u leksičke tvorbene morfeme, pa su zato oni indikativniji pri određenju sustava nego korijenski morfemi leksika jednoga idioma (Vranić 2005: 46).

- L pl.: *gûsteh, snažnêh, tûjeh.*

Premda je na razini cijele zbirke nesumnjivo riječ o ekavskom odrazu jata, zabilježena su i odstupanja u primjerima sa stalnom ikavskom zamjenom jata¹⁷. U zbirci se tzv. *leksički ikavizmi* javljaju u korijenskome morfemu glagola *jîst* (*Al mǎčke i kokošǎn dǎt jîst i pît.*) i svim njegovim oblicima: *A pul Stǎnki je obêd jîla.*; *Večêru j kûhala i jîla.*; *Mǎ, pul tê su mǎši | srâma se najîli.*; *Z kurijôžeg dlǎna | ûlenjak pojîla.*; *Pojîla san smrâda.*

2.2.5. Akcentuacija

Akcentuacija ima *prvorazredno fonološko značenje* (Moguš 1977: 44), a ukoliko se neki organski idiom nastoji detaljno jezično opisati, utoliko je temeljita analiza akcentuacije neizbježna. U čakavskom je narječju akcentuacija okarakterizirana izrazito konzervativnom, a tomu u prilog Milan Moguš ističe kako je njezina najvažnija značajka evolutivnost, a ne revolucionarnost (Vranić 2005: 225). Većina čakavskih sustava baštini tri akcenta (Lisac 2009: 23), a takvo je starohrvatsko naglasno stanje¹⁸ otkrio već A. Belić istražujući čakavsku akcentuaciju. U svojoj je studiji o *O čakavskoj osnovnoj akcentuaciji* (1935) zaključio da se osnovna akcentuacija čakavskoga narječja sastoji od triju naglasaka: kratkosilaznoga, dugosilaznog i akuta (Moguš 1977: 44).

Alijetetna je značajka čakavskoga narječja prisutnost sljedećih tipova akcenatskih sustava: staroga troakcenatskog sustava, starijega troakcenatskog ili dvoakcenatskog sustava, novijega troakcenatskog ili dvoakcenatskog sustava i novoga troakcenatskog ili dvoakcenatskog sustava. U starom troakcenatskom sustavu, kakav je i potvrđen u analiziranoj građi zbirke *Jubav od furešta*, sva se tri naglasaka (kratkosilazni, dugosilazni, akut) mogu ostvariti na svim pozicijama u riječi, dakle na početnom, središnjem i posljednjem slogu. Gubljenjem akuta,

¹⁷ Nevelik je broj ikavizama potvrđen u svim govorima sjevernočakavskoga ekavskog dijalekta (Vranić 2005: 127-129).

¹⁸ Navedeni je tip akcentuacije svojstven sjevernočakavskim govorima, južnočakavskim dalmatinskim govorima te štokavskim posavskim govorima. Ipak između spomenutih je govora uočena određena genetska razlika zbog različite uporabe tih triju naglasaka (Moguš 1977: 44).

odnosno zamjenom akuta dugosilaznim naglaskom na završnom i početnom slogu, nastaje stariji troakcenatski sustav, a kada se akut izgubi i u središnjem slogu, govorimo o starijem dvoakcenatskom sustavu. Do novijih i novih sustava dolazi parcijalnim pomakom mjesta siline (Lisac 2009: 25).

Distribucija svih prozodijskih jedinica te prednaglasne i zanaglasne duljine u zbirci je ovjerena u sljedećim pozicijama:¹⁹

Kratki naglasak na vokalu *a* zabilježen je u:

- u početnom slogu: *blàta* (G sg.), *čàkuli* (A pl.), *jàlovica* (N sg.), *kàko* (prilog), *kàmikōn* (I sg.), *kàmo* (prilog), *kàpji* (N pl.), *kàši* (G sg.), *làžeš* (2. l. sg. prez.), *màgla* (N sg.), *mlàzi* (G pl.), *nàša* (N sg. ž.), *Ràje* (L sg.), *rànjenēga* (G sg. m.), *sàkī* (N sg. m.), *spàmetit* (inf.), *stàla* (pr. r. ž. sg.), *vàdī* (3. l. sg. prez.), *vàvĕk* (prilog), *vràni* (V pl.), *zàme* (3. l. sg. prez.), *zàprle* (pr. r. ž. pl.), *žàlosti* (G sg.);
- u središnjem slogu: *brhàne* (L sg.), *bršjànōn* (I sg.), *ćapàla* (pr. r. ž. sg.), *danàska* (prilog), *jubàvi* (G sg.), *lehàmi* (I pl.), *obràze* (L sg.), *pijànā* (N sg.), *pijātōn* (I sg.), *prestràšē* (3. l. pl. prez.), *škužàla* (pr. r. ž. sg.), *tumàči* (3. l. sg. prez.), *važgàlo* (pr. r. s. sg.), *zabàvile* (pr. r. ž. pl.), *zakričàlo* (pr. r. s. sg.);
- u posljednjem slogu: *bilà* (pr. r. ž. sg.), *danàs* (prilog), *dobrà* (N sg. ž.), *gōrkegà* (G sg. m.), *jenà* (N sg. ž.), *Kūtà* (G sg.), *lĕhà* (N sg.), *mojà* (N sg. m.), *mučàt* (inf.), *otrokà* (G sg.), *ovegà* (G sg. m.), *paklà* (G sg.), *prišlà* (pr. r. ž. sg.), *reklà* (pr. r. ž. sg.), *rukàh* (L pl.), *sadà* (prilog), *smehà* (G sg.), *šenàc* (N sg.), *taljūrà* (G sg.), *tĕškà* (N sg. ž.), *visokà* (N sg. ž.), *vodà* (N sg.), *zelà* (pr. r. ž. sg.), *zemjà* (N sg.), *žmūjà* (G sg.).

Kratki naglasak na vokalu *e* zabilježen je:

- u početnom slogu: *Cĕsari* (N pl.), *dĕca* (V sg.), *dĕlala* (pr. r. ž. sg.), *fĕšta* (N sg.), *lĕta* (A pl.), *nĕbo* (N sg.), *nĕkada* (prilog), *nĕkī* (N sg. m.), *rĕkāl* (pr. r. m. sg.), *rumbrĕli* (G sg.), *tĕplā* (N sg. ž.), *vĕlū* (A sg. ž.), *vĕtrnica* (N sg.), *vĕtrōn* (I sg.), *žĕpe* (L sg.);

¹⁹ U zbirci nisu pronađeni primjeri s potvrdom naglašenoga slogotvornog *r* u posljednjem slogu te dugoga naglaska na vokalu *o* u posljednjem slogu.

- u središnjem slogu: *besèdi* (G sg.), *čovèka* (G sg.), *furèšta* (G sg.), *kasèle* (L sg.), *nebèska* (N sg. ž.), *orèhu* (D sg.), *rumbrèlicu* (A sg.), *Silvēstrovo* (N sg.), *tarvèse* (L sg.), *uvdèka* (prilog), *večèru* (A sg.), *želèza* (G sg.), *živèla* (pr. r. ž. sg.);
- u posljednjem slogu: *dolcè* (L sg.), *kadè* (prilog), *košè* (L sg.), *kotlè* (L sg.), *manè* (A sg.), *pletèš* (2. l. sg. prez.), *pomèst* (inf.), *potrpèt* (inf.), *pūtè* (L sg.), *Rekè* (L sg.), *svojà* (A sg. s.), *tebè* (A sg.), *vrhè* (L sg.), *zabolè* (3. l. pl. prez.), *zanèst* (inf.), *zemjà* (L sg.).

Kratki naglasak na vokalu *i* zabilježen je:

- u početnom slogu: *čìstu* (A sg. ž.), *hìtā* (3. l. sg. prez.), *ìstega* (G sg. m.), *jìla* (3. l. sg. prez.), *mìnja* (V sg. ž.), *nìkī* (N sg. m.), *rìnut* (inf.), *sìto* (A sg.), *svìtah* (L sg.), *vìdet* (inf.), *vrìtnjak* (A sg.), *zìrasla* (pr. r. ž. r. sg.);
- u središnjem slogu: *bogatìjūn* (I sg.), *cvetìci* (A pl.), *glavìna* (N sg.), *gradìca* (G sg.), *lenobìje* (L sg.), *najìli* (pr. r. m. pl.), *ognìšća* (G sg.), *pobìrajū* (3. l. pl. prez.), *rakìjun* (I sg.), *rodìli* (pr. r. m. pl.), *spustìlo* (pr. r. s. sg.), *štrigarìja* (N sg.), *teplìle* (pr. r. ž. pl.), *travìca* (N sg.), *umìra* (3. l. sg. prez.), *zajìka* (G sg.), *zemjàna* (V sg.), *Žudìkun* (I sg.);
- u posljednjem slogu: *grèhì* (A pl.), *jūnakì* (A pl.), *lèhì* (N pl.), *matafūnì* (N pl.), *postolì* (N pl.), *smèhì* (A pl.), *vodì* (G sg.), *zemjà* (G sg.), *žejì* (G sg.), *žlepcì* (A pl.), *žujì* (N pl.).

Kratki naglasak na vokalu *o* zabilježen je:

- u početnom slogu: *Bòžjē* (A sg. s.), *dòtu* (A sg.), *hòdī* (3. l. sg. prez.), *kòrakōn* (I sg.), *òtpru* (3. l. pl. prez.), *mògāl* (pr. r. m. sg.), *òkon* (I sg.), *pòpila* (pr. r. ž. sg.), *pròkjēti* (N sg. m.), *špòta* (G sg.), *vòdu* (A sg.), *vòjenī* (N sg. m.);
- u središnjem slogu: *lenòbi* (A pl.), *govòre* (3. l. pl. prez.), *konòbi* (G sg.), *oplòjena* (pr. t. ž. sg.), *ovakòva* (N sg. ž.), *postòjin* (1. l. sg. prez.), *spodòbi* (A pl.), *sprogòda* (G sg.), *zabòli* (3. l. sg. prez.);
- u posljednjem slogu: *cvatemò* (1. l. pl. prez.), *gūmbokò* (A sg. s.), *mlekò* (N sg.), *molò* (pr. r. s. sg.), *otròk* (N sg.), *prišlò* (pr. r. s. sg.), *selò* (N sg.), *sprogòd* (N sg.), *tobòn* (I sg.), *trošimò* (1. l. pl. prez.), *vinò* (N sg.), *zavrelò* (pr. r. s. sg.), *živòt* (A sg.).

Kratki naglasak na vokalu *u* zabilježen je:

- u početnom slogu: *čùla* (pr. r. ž. sg.), *jùtra* (prilog), *krùha* (G sg.), *krùnicu* (A sg.), *kùcah* (L pl.), *kùhala* (pr. r. ž. sg.), *rùšīn* (1. l. sg. prez.), *sùhārki* (A pl.), *sùzōn* (I sg.), *škùjicu* (A sg.), *ùlenjak* (A sg.), *ùri* (G sg.), *žmùkjarica* (N sg.);
- u središnjem slogu: *bačùgi* (A pl.), *odvagnùlo* (pr. r. s. sg.), *rastegnùli* (pr. r. m. pl.), *taknùla* (pr. r. ž. sg.), *trbùhi* (A pl.), *zapùcāl* (pr. r. m. sg.);
- u posljednjem slogu: *nīsù* (3. l. pl. prez.), *zemjù* (A sg.).

Kratki naglasak na slogotvornom *r* zabilježen je:²⁰

- u početnom slogu: *črñēh* (G pl.), *grđā* (N sg. ž.), *pr̄tī* (3. l. sg. prez.), *pr̄vō* (prijedlog), *s̄rce* (A sg.), *Vr̄tīce* (L sg.), *v̄r̄šī* (3. l. sg. prez.), *zv̄rnjena* (N sg. ž.);
- u središnjem slogu: *op̄rtīn* (1. l. sg. prez.), *zak̄rpala* (pr. r. ž. sg.).

Dugi naglasak na vokalu *a* zabilježen je:

- u početnom slogu: *âjēr* (A sg.), *dâri* (A pl.), *dâlo* (pr. r. s. sg.), *kâpje* (3. l. sg. prez.), *mâvrīca* (N sg.), *plâcē* (3. l. sg. prez.), *prâvī* (N pl. m.), *râdnī* (A sg. m.), *spâla* (pr. r. ž. sg.), *stârā* (N sg. ž.), *vlâsi* (N pl.), *zbâda* (3. l. sg. prez.);
- u središnjem slogu: *beštīmâjū* (3. l. pl. prez.), *cikulâdu* (A sg.), *facâde* (L sg.), *intrâdi* (G sg.), *karnevâle* (D sg.), *kunpâri* (N pl.), *rakamânī* (A sg. m.), *parâde* (L sg.), *pijânī* (N sg. m.), *regâli* (A pl.), *šetemâni* (G sg.), *zaplâcē* (3. l. sg. prez.), *žurnâdu* (A sg.);
- u posljednjem slogu: *brontulâ* (3. l. sg. prez.), *ćapâš* (2. l. sg. prez.), *fermâ* (3. l. sg. prez.), *Jardâs* (G pl.), *kadâ* (prilog), *novitâd* (G pl.), *regalâl* (pr. r. m. sg.), *terân* (N sg.), *zakantâš* (2. l. sg. prez.).

²⁰ Čakavski se govori s obzirom na reflekske vokalnoga *r* dijele na dvije grupe: grupu u kojoj se *r* nalazi u poziciji bez popratnoga vokala *i* i grupu u kojoj se popratni vokal nalazi uz *r*. U grupi gdje je *r* bez popratnoga vokala postoje dvije podgrupe ovisno o naglasku vokalnoga *r*. U prvoj podgrupi vokalno *r* može biti dugo i kratko, a u drugoj podgrupi samo kratko (Moguš 1977: 23). Brojnija je podgrupa sa samo kratkim *r*, a njoj pripada i idiom kojim je pisana zbirka *Jubav od furešta*.

Dugi naglasak na vokalu *e* zabilježen je:

- u početnom slogu: *čêra* (prilog), *dêsnen* (L sg. m.), *fêbre* (L sg.), *lêpê* (N pl. ž.), *rêbar* (L sg.), *smêtah* (L pl.), *svêta* (G sg.), *špêžu* (A sg.), *têlo* (A sg.), *zêlo* (pr. r. s. sg.);
- u središnjem slogu: *debêlî* (N sg. m.), *ofêža* (N sg. ž.);
- u posljednjem slogu: *imêl* (pr. r. m. sg.), *kričê* (3. l. pl. prez.), *razumê* (3. l. sg. prez.), *slizê* (3. l. pl. prez.), *smên* (1. l. sg. prez.), *snažnêh* (L pl.), *umên* (1. l. sg. prez.).

Dugi naglasak na vokalu *i* zabilježen je:

- u početnom slogu: *bîli* (pr. r. m. pl.), *brîga* (N sg.), *dîhon* (I sg.), *dîše* (3. l. sg. prez.), *îšće* (3. l. sg. prez.), *lîbre* (L sg.), *Lîdija* (N sg.), *lîsti* (I pl.), *mîsâl* (N sg.), *škîna* (N sg.), *škrîli* (A pl.), *zîdi* (A pl.), *zdîžû* (3. l. pl. prez.), *žîrî* (G mn.);
- u središnjem slogu: *butîgu* (A sg.), *jardîne* (L sg.), *jedîno* (prilog), *masîrala* (pr. r. ž. sg.), *racîni* (I pl.), *rasîpje* (3. l. sg. prez.), *sekîrajû* (3. l. pl. prez.), *slatkîši* (A pl.), *vetrîna* (N sg.), *zaplîcê* (3. l. sg. prez.);
- u posljednjem slogu: *bežî* (3. l. sg. prez.), *mučî* (3. l. sg. prez.), *ovî* (A pl. m.), *salîž* (A sg.), *teplî* (3. l. sg. prez.), *trapîd* (A sg.).

Dugi naglasak na vokalu *o* zabilježen je:

- u početnom slogu: *bôla* (G sg.), *grôzja* (G sg.), *môrâ* (3. l. sg. prez.), *nôna* (N sg.), *nônića* (G sg.), *nôton* (I sg.), *nôvî* (A pl. m.), *rôžica* (N sg.);
- u središnjem slogu: *bonbôni* (A pl.), *cikôrija* (N sg.), *kolôri* (A pl.), *kurijôža* (N sg. ž.), *lemôzina* (N sg.), *onôra* (G sg.), *parôna* (N sg.), *šinjôra* (N sg.).

Dugi naglasak na vokalu *u* zabilježen je:

- u početnom slogu: *bûdên* (1. l. sg. prez.), *dûšu* (A sg.), *gûsteh* (L pl.), *jûbi* (3. l. sg. prez.), *jûdi* (N pl.), *rûki* (A pl.), *sûnce* (N sg.);
- u središnjem slogu: *ćapûjê* (3. l. sg. prez.), *fermûjê* (3. l. sg. prez.), *odskakûjê* (3. l. sg. prez.), *pijandûra* (N sg.), *pretekûjê* (3. l. sg. prez.), *sprobućûjû* (3. l. pl. prez.);
- u posljednjem slogu: *bodû* (3. l. pl. prez.), *grizû* (3. l. pl. prez.), *Kantûr* (N sg.), *minût* (G pl.), *štatût* (A sg.), *tūčû* (3. l. pl. prez.).

Akut na vokalu *a* zabilježen je:

- u početnom slogu: *āmen* (N sg.), *ānjeli* (N pl.), *brājdu* (A sg.), *jāja* (A pl.), *kānta* (3. l. sg. prez.), *nārugun* (I sg.), *njāzli* (3. l. sg. prez.), *stārī* (A pl. m.), *tānca* (G sg.), *tānka* (N sg. ž.), *vājajū* (3. l. pl. prez.), *zāto* (prilog), *zlātnē* (G sg. ž.), *znāja* (G sg.);
- u središnjem slogu: *barufānti* (N pl.), *domāca* (N sg. ž.), *krijānci* (G sg.), *navājnu* (A sg. ž.), *opānčići* (A pl.), *pijānstve* (L sg.), *pohāja* (3. l. sg. prez.), *pretāčē* (3. l. sg. prez.), *umidānca* (N sg.), *užāncah* (L pl.);
- u posljednjem slogu: *jubāv* (N sg.), *kantā* (3. l. sg. prez.), *Kastāv* (A sg.), *kokošān* (D pl.), *ogānj* (N sg.), *oltār* (N sg.), *ostāl* (pr. r. m. sg.), *pasāl* (pr. r. m. sg.), *pijān* (N sg. m.), *samānj* (N sg.), *ukrāl* (pr. r. m. sg.).

Akut na vokalu *e* zabilježen je:

- u početnom slogu: *bēli* (A pl. m.), *cēdi* (3. l. sg. prez.), *Jēlvica* (N sg.), *jēnjān* (1. l. sg. prez.), *prēzid* (A sg.), *sēdmē* (G sg. ž.), *svētemu* (D sg. m.), *štērni* (N pl.), *šēnpre* (prilog), *tēndiš* (2. l. sg. prez.), *zmērā* (3. l. sg. prez.), *žējna* (N sg. ž.), *žvērgā* (3. l. sg. prez.);
- u središnjem slogu: *devēte* (G sg. ž.), *fundamēnti* (A pl.), *marēndu* (A sg.), *momēnte* (L sg.), *oplēla* (pr. r. ž. sg.), *palēntu* (A sg.), *povēdā* (3. l. sg. prez.), *spamecēvat* (inf);
- u posljednjem slogu: *besēd* (G pl.), *būcē* (3. l. pl. prez.), *mojēn* (L sg. m.), *mučēc* (gl. prilog sadašnji), *ovēn* (L sg. m.), *razumēl* (pr. r. m. sg.), *posēt* (inf.), *rumbrēl* (G pl.), *susēd* (G pl.), *svojēn* (L sg. m.), *tvojēn* (L sg. m.), *zībēl* (A sg.).

Akut na vokalu *i* zabilježen je:

- u početnom slogu: *bīvā* (3. l. sg. prez.), *krīven* (L sg. m.), *mīcega* (G sg. m.), *prīdeš* (2. l. sg. prez.), *zlīzane* (N pl. ž.);
- u središnjem slogu: *ozīdāna* (pr. t. ž. sg.), *počīvā* (3. l. sg. prez.), *razbījā* (3. l. sg. prez.), *starīni* (G sg.), *škurīne* (L sg.);
- u posljednjem slogu: *besedī* (3. l. sg. prez.), *bleščī* (3. l. sg. prez.), *gospodīn* (N sg.), *mučīn* (1. l. sg. prez.), *pustīl* (pr. r. m. sg.), *sedīn* (1. l. sg. prez.), *smrdīš* (2. l. sg. prez.).

Akut na vokalu *o* zabilježen je:

- u početnom slogu: *bõrše* (L sg.), *fõrcu* (A sg.), *Gõspu* (A sg.), *õnda* (prilog), *õnpõt* (prilog), *õrdin* (A sg.), *põlne* (N sg.), *rõnpajũ* (3. l. pl. prez.), *šõldi* (A pl.), *tvõjga* (G sg. m.);
- u središnjem slogu: *nevõjnẽn* (I sg. m.), *pokõjna* (N sg. ž.);
- u posljednjem slogu: *dažjõn* (I sg.), *facõl* (A sg.), *kolõr* (A sg.), *košõn* (I sg.), *tavijõl* (A sg.), *tvojõj* (L sg. ž.).

Akut na vokalu *u* zabilježen je:

- u početnom slogu: *ćũtin* (1. l. sg. prez.), *gũrlon* (I sg.), *jũbĩ* (3. l. sg. prez.), *mũnjena* (N sg. ž.), *njũrgã* (3. l. sg. prez.), *tũji* (A sg. m.), *štũrme* (L sg.), *zbũdiš* (2. l. sg. prez.), *žũji* (G pl.), *žũtã* (N sg. ž.);
- u središnjem slogu: *potresũjku* (A sg.);
- u posljednjem slogu: *mojũn* (I sg. ž.), *žejũn* (I sg.).

Prednaglasne duljine zabilježene su na svim vokalima:

- na vokalu *a*: *blãžẽnĩ* (N sg. m.), *kãnconẽn̂tu* (A sg.), *sãmã* (N sg. ž.);
- na vokalu *e*: *grẽhĩ* (A pl.), *lẽhã* (N sg.), *smẽhĩ* (A pl.), *tẽškã* (N sg. ž.);
- na vokalu *i*: *bĩlã* (pr. r. ž. sg.), *kĩpĩ* (3. l. pl. prez.), *nĩsũ* (3. l. pl. prez.), *prĩdĩ* (2. l. sg. imp.), *zĩbẽl* (A sg.);
- na vokalu *o*: *gõrkegã* (G sg. m.);
- na vokalu *u*: *bũčẽ* (3. l. pl. prez.) *gũmbokõ* (A sg. s.), *jũnakĩ* (A pl.), *kũnpanĩje* (L sg.), *Kũtã* (G sg.), *matafũnĩ* (N pl.), *mũkã* (N sg.), *pomũtĩt* (inf.), *posũdĩla* (pr. r. ž. sg.), *pũtẽ* (L sg.), *taljũrã* (G sg.), *tũčũ* (3. l. pl. prez.), *žmũjã* (G sg.), *žũjĩ* (N pl.).

Zanaglasne duljine također su zabilježene na svim vokalima:

- na vokalu *a*: *bĩvã* (3. l. sg. prez.), *čũvãn* (1. l. sg. prez.), *grđã* (N sg. ž.), *jẽnjan* (1. l. sg. prez.), *mĩsãl* (N sg.), *mõgãl* (pr. r. m. r.), *mõrãn* (1. l. sg. prez.), *povẽdã* (3. l. sg. prez.), *stãrã* (N sg. ž.), *sũhãrki* (A pl.), *zapũcãl* (pr. r. m. r.), *zmẽrã* (3. l. sg. prez.);

- na vokalu *e*: *âjēr* (A sg.), *bêlē* (N pl. ž.), *Bòžjē* (A sg. s.), *ćapûjē* (3. l. sg. prez.), *fermûjē* (3. l. sg. prez.), *jûdēn* (D pl.), *pòsēle* (pr. r. ž. pl.), *pròkjēti* (N sg. m.), *rànjenēga* (G sg. m.), *vàvėk* (prilog), *vèlēga* (G sg. m.), *zapláčē* (3. l. sg. prez.);
- na vokalu *i*: *blàtnī* (A sg. m.), *hlādī* (3. l. sg. prez.), *jûbjenī* (N sg. m.), *opřtīm* (1. l. sg. prez.), *někī* (N sg. m.), *nôvī* (A pl. m.), *rakamânī* (N pl. m.), *rôžīc* (G pl.), *rùšīn* (1. l. sg. prez.), *sàkī* (N sg. m.), *vādī* (3. l. sg. prez.), *těndīš* (2. l. sg. prez.), *žīrī* (G mn.);
- na vokalu *o*: *bršjànōn* (I sg.), *črñōj* (L sg. ž.), *kàmikōn* (I sg.), *kòrakōn* (I sg.), *pijātōn* (I sg.), *přvō* (prijedlog), *sùzōn* (I sg.), *vètrōn* (I sg.);
- na vokalu *u*: *beštīmâjū* (3. l. pl. prez.), *bogatījūn* (I sg.), *ćakulâjū* (3. l. pl. prez.), *lâjavū* (A sg. ž.), *kantâjū* (3. l. pl. prez.), *mànūn* (I sg.), *mòrū* (3. l. pl. prez.), *sākū* (A sg. ž.), *šršurâjū* (3. l. pl. prez.), *tancâjū* (3. l. pl. prez.), *vèlū* (A sg. ž.).

Analizom akcentuacije u zbirci *Jubav od furešta* potvrđen je stari troakcenatski sustav sa zadržanim nenaglašenim duljinama u kojima sva tri čakavska akcenta stoje u inicijalnim, medijalnim i finalnim slogovima, pri čemu se čakavski akut javlja u kategorijama u kojima je nastao u mlađemu starojezičnom podrazdoblju (Vranić 2005: 227-228). Ovakav tip akcentuacije pripada, kao što je već istaknuto, alijetnim čakavskim značajkama. U okviru razmatranja akcentuacije valja spomenuti i dvije arealne pojave tipične za sjeverozapadnočakavske govore – sjevernočakavsku metatoniju te pojavu akuta na naglašenom samoglasniku u slogu zatvorenom sonantom.²¹

²¹ S obzirom na to da je riječ o arealnim značajkama, više o sjevernočakavskoj metatoniji te o pojavi akuta u slogu zatvorenom sonantom v. u poglavljima 2. 3. 7. i 2. 3. 8. ovoga rada.

2.2.6. Pojave u konsonantizmu

U čakavskom se konsonantizmu javljaju sljedeće alijetetne osobitosti: cakavizam, redukcija dočelnoga slogovnog *-l*, nepostojanje zvučne afrikate *ʒ* kao rezultata jotacije i analogno tomu realizacija skupine *z,j* te slabljenje šumnika na početku zatvorena sloga. Od navedenih se značajki u zbirci *Jubav od furešta* ovjeravaju slabljenje šumnika na početku zatvorena sloga te nepostojanje zvučne afrikate *ʒ* i realizacija skupine *žj*.

2.2.6.1. Slabljenje šumnika na početku zatvorena sloga

U praslavenskom je jeziku uspostavljen zakon otvorenih slogova prema kojemu je svaki slog u riječi trebao završavati samoglasnikom, stoga je nepravilan bio svaki slog zatvoren suglasnikom. Naslijeđena se zakonitost nastavila u kontinuantama praslavenskoga jezika, uključujući i hrvatski jezik. Funkcioniranjem zakona otvorenih slogova, funkcionirali su i mehanizmi za uklanjanje zatvorenih slogova. Takav je zakon u hrvatskom jeziku djelovao dok su u njegovu sustavu postojali poluglasovi kao zasebne jedinice u samoglasničkom inventaru. Eliminacijom poluglasova²² iz fonološkoga sustava dokinuta je praslavenska jezična zakonitost otvorenih slogova. Konzervativnost čakavskoga sustava potvrđena je opiranjem zatvorenim slogovima, dakle težim prihvaćanjem jezičnih inovacija (Lukežić 1998: 38-39).

Slabljenje šumnika na početku zatvorena sloga još je jedna posebnost čakavštine koja je prisutna u ovoj zbirci. U posljednjih četrdesetak godina tom su se temom ponajviše bavili Milan Moguš i Iva Lukežić koji su u svojim radovima iznijeli teorije o njezinu nastanku. Milan Moguš u knjizi *Čakavsko narječje* objašnjava pojavu slabljenja šumnika strukturom čakavskoga sloga te je, uspoređujući štokavske i čakavske slogove, zaključio da *su čakavski slogovi kraći od štokavskih, tj. da je u čakavskim govorima završetak sloga bliži vrhu negoli u štokavskim govorima*, odnosno da čakavci *odmah nakon vrha, dakle nakon vokala, zatvaraju slog* (Moguš

²² Iva Lukežić navodi da je eliminacija poluglasova iz fonološkoga sustava hrvatskoga jezika provedena u razdoblju između 12. i 14. st. Uklanjanje poluglasova provedeno je redukcijom u „slabim“ i punom vokalizacijom u „jakim“ položajima (Lukežić 1998: 39). V. više u poglavlju 2. 1. 2. ovoga rada.

1977: 85-86). Dalje objašnjava da čakavci slog zatvaraju ustima ili prekidom izdisajne energije, čime dolazi do redukcije završnoga konsonanta. Uz činjenicu da se svaki slog sastoji od početka, vrha i kraja, važno je napomenuti da Moguš govori o djelovanju dviju komponenata – sonornosti i napetosti. S obzirom na to da svi fonemi u istom slogu nisu jednako napeti, stupanj se napetosti povećava od vokala do zvučnih i bezzvučnih konsonanata. Moguš razlikuje nekoliko stupnjeva slabljenja napetosti: 1. na istom stupnju u kojem afrikate prelaze u manje napete frikative; 2. za jedan, dva ili tri stupnja kod izgovora udaljenijih konsonanata; te 3. potpuna redukcija kada se udaljeniji konsonant reducira (Moguš 1977: 87-88). Pomakom slogovne granice stvaraju se atipične konsonantske skupine. Moguš objašnjava kakve su promjene nastale u konsonantskim skupina zbog prirode čakavskoga sloga, ali se slabljenje napetosti konsonantskih skupina koje navodi ne može smatrati čakavizmom, već je riječ o općejezičnoj značajci (Moguš 1977: 89). Iva Lukežić mijenja Moguševu tezu te tvrdi da je napetost najjača neposredno iza sloga. Ona ističe kako je slabljenje šumnika u zatvorenu slogu izrazito konzervativna značajka čakavskoga narječja čiji sustav pokazuje otpor zatvorenim slogovima djelovanjem dvaju mehanizama za smanjivanje napetosti u zatvorenu slogu. Kao prvi mehanizam navodi duljenje samoglasnika te ostvaraj dugoga akcenta na produljenu samoglasniku. Drugim je mehanizmom omogućeno slabljenje napetosti šumnika koji zatvaraju slog, a koje se može provoditi na nekoliko načina: 1. slabljenje na istom stupnju; 2. slabljenje za jedan, dva ili tri stupnja; 3. potpuna redukcija afrikate ili okluziva koji zatvaraju slog (Lukežić 1998: 39-40).²³

U analiziranoj građi iz zbirke zamjena afrikate frikativom uočena je u primjeru *nīš*²⁴ (*Kad nīš ne tēndīš, hòdi ća!*; *I nīš jū nī moglò pomūtīt.*), zamjena okluziva frikativom potvrđuje se u primjeru *lähko*²⁵ (*Lähko će jih, po pūtè pobràt!*) i obliku prijedloga *h* 'k' (*A h nān neka prīde srèća, od dažjà.*), zamjena okluziva sonantom ovjerena je u primjeru *pōlna* (*Aš je, o pōlna, slūčajno prišlā.*), a u primjerima *jenà* (*Jòš jenà, | na besèdu na vrhè besèd.*), *jenò* (*Ma, jenò jùtro se nī moglā stāt.*) i *jenù* (*Nèbo j odvagnùlo jenù brīgu.*) potvrđuje se potpuna redukcija okluziva.

²³ Premda i M. Moguš i I. Lukežić navode nekoliko stupnjeva slabljenja napetosti šumnika koji zatvaraju slog, kod M. Moguša je riječ o teoriji slabljenja šumnika u konsonantskim skupinama, a u teoriji I. Lukežić govorimo o slabljenju šumnika koji zatvara slog.

²⁴ Isti se leksem u zbirci pojavljuje i bez provođenja slabljenja napetosti: *Ni to nič*.

²⁵ *lahko* < **lakko* < *lakəko* < *lakək-*.

2.2.6.2. Izostajanje afrikata *ž* i *ž*

Izostajanje afrikata *ž* i *ž* u konsonantskom inventaru također pripada alijetnim značajkama čakavskoga narječja. Naime u čakavskim se govorima praslavenski **dj* realizirao kao *j*²⁶, što dokazuju i primjeri iz zbirke *Jubav od furešta: Mèsto dogājanja i lica su zmìšjeni, ma na tèn sprogdòde san bilà.; Stò pùt oplòjena šēnpre bremenìta.; Od besèdi rojenà - otròk od besèd.; Supèrbija nebèska sàji ordinàla...; Besèda, narìvāna va škùjicu mej besèdi.; Zdìžū mej lehāmi.; Mej trsje i rùži.; Va tūjeh kùcah je živèla.; Drìto va tūji pijàt!; Od lāži smo tujìce.* U primljenicama se realizira *j*, što potvrđuju sljedeći primjeri: *Ānjeli su rastegnūli | plāvi tavijōl; Da ti va jardīne...* Analogno tomu u zbirci je ovjerena i realizacija skupine *zj*: *Nad mānun brājda grōzja pòbranega*; te skupine *žj*: *I jūdi i blāgo, žējni su dažjā.* Uz izostanak afrikate *ž*, čakavština ne poznaje ni fonem *ž*, već se na njegovu mjestu ostvaruje *ž*²⁷: *Va mojēn žēpe čūvān | kolōri za tebè.*

2.2.7. Oblici glagola *bit(i)* za tvorbu kondicionala

Konzervativnost čakavskoga jezičnog sustava odražava se u čuvanju arhaičnih morfoloških značajki. Oblici pomoćnoga glagola *bit(i)* za tvorbu kondicionala čuvaju starinu, kao što se vidi iz likova: *bim/bin*²⁸, *biš*, *bi*, *bimo*, *bite*, *bi/biju* (Finka 1971: 60). U zbirci *Jubav od furešta* navedena je značajka potvrđena u 1. l. sg.: *Križ bin zīrasla.; Stāla bin živèt | spod ponjāvi vēja.; Šlā bin, | mā ne umēn.*

²⁶ Usporedno s izgovorom *j* javljaju se i *d'* koje je *mного mekše od štokavskoga i đ* koje se obično smatra štokavskim utjecajem (Moguš 1977: 64).

²⁷ M. Moguš navodi kako *nije poznat čakavski govor s realizacijom fonema dž kakav se nalazi u štokavskom narječju*, već se u takvim položajima uvijek ostvaruje *ž* (Moguš 1977: 65).

²⁸ Ovisno o provođenju fonetske neutralizacije *-m > -n*, 1. l. sg. glasi *bim*, odnosno *bin*. O toj neutralizaciji više v. u poglavlju 2. 2. 2. ovoga rada.

2.3. ČAKAVSKE ZNAČAJKE NIŽEGA RAZLIKOVNOG RANGA (ALTERITETI)

2.3.1. Rotacizam u prezentskoj osnovi glagola *moć(i)*

Iva Lukežić navodi da je rotacizam svojstven čakavskom i kajkavskom narječju te ponekim štokavskim govorima. Riječ je o pojavi koja zahvaća rotaciranu prezentsku osnovu glagola *moć(i)* u kojoj je međusamoglasničko *ž* zamijenjeno s *r* (Lukežić 1998: 93). Ovu jezičnu značajku u analiziranoj građi potvrđuju primjeri: *Ma se ne mòru spàmetit, | kadâ., Kĩ vèc ne mòrũ ni salĩž pomèst.; Pa pridĩ na trèso, | mòrda me çapâš.*

2.3.2. Fonetska neutralizacija *-m > -n*

Na pojavu fonetske neutralizacije *-m > -n* dijalektolozi su upozorili vrlo rano pa tako prve zapise o njoj možemo pronaći već u Mažuranićevu opisu čakavskoga govora Novoga Vinodolskoga.²⁹ Fonetska neutralizacija *-m > -n*³⁰, odnosno zamjena dočelnoga *-m* u *-n*, karakteristična je pojava za govore duž jadranskoga pojasa zbog čega se značajka često naziva *adrijatizmom*³¹ (Brozović 1988: 84). Pri tome je važno istaknuti kako se zamjena provodi samo u onim oblicima u kojima ona ne utječe na daljnje promjene u značenju riječi.³²

U zbirci *Jubav od furešta* fonetska se neutralizacija *-m > -n* provodi u sljedećim kategorijama:

²⁹ Moguš 1977: 13.

³⁰ O zamjeni dočelnoga *-m* u *-n* u nastavcima promjenjivih riječi i na dočetu nepromjenjivih riječi v. u: Moguš 1977: 79-82; Brozović 1988: 84; Lukežić 1998: 87-89.

³¹ D. Brozović u adrijatizme ubraja i zamjenu *í > j*. O promjeni više v. u poglavlju 2. 3. 12. ovoga rada.

³² Primjerice, dočetno *-m* u primjeru *sam* ne može biti zamijenjeno s *-n* jer bi se time izgubila razlika u značenju između *sam* i *san* (Moguš 1977: 81).

- u 1. l. sg. prezenta glagola: *bin, būden, ćūtin, čūvān, jēnjān, jūbin, lāžen, mòrān, mučīn, nisān, opr̥tīn, pletēn, postòjin, prōjden, pròsīn, rùšīn, san, sedīn, umēn*;
- na dočetu relacijskih morfema imeničkih riječi:
 - u D sg. zamjenice (*mojēn*);
 - u L sg. pridjeva (*krivēn*) i zamjenica (*mojēn, ovēn, svojēn, tvojēn*);
 - u I sg. imenica (*bršjānōn, dažjōn, dīhon, kāmikōn, kòrakon, košōn, òkon, pijātōn, svēton, vètrōn*), pridjeva (*pūnēn*), zamjenice (*tòbon*);
 - u D pl. imenica (*jūdēn, kokošān*);
- u leksičkom morfemu: *sran*.

2.3.3. Krajnji slogovni *-l* zadržan bez izmjene

Podrijetlo finalnoga slogovnog *-l* je u ishodišnom sustavu hrvatskoga jezika od polaznih oblika *-*lb/-*lb* koji su zbog svođenja poluglasova na jedan glas izmijenjeni u *-*lə*, a potom su se zbog redukcije poluglasova u „slabom“ položaju ostvarivali kao *-l*. Takav se *-l* nalazio na finalnom slogu osnove u imenica, pridjeva, priloga, prijedloga, na dočetu finalnoga sloga u glagolskom pridjevu radnom u jednini muškoga roda te na dočetu medijalnoga sloga osnova različitih vrsta riječi, najčešće imenica, pridjeva, priloga i glagola. U različitim se sustavima hrvatskoga jezika krajnji slogovni *-l* različito ostvaruje pa je on mogao ostati neizmijenjen ili pak vokaliziran u *-a, -o, -u*, s mogućom konsonantizacijom u *v* ili *f* (Vranić 2005: 241-243). Za čakavsko je narječje krajnji slogovni *-l* alteritetna značajka ako je zadržan bez izmjene, vokaliziran u *-a* ili zamijenjen poluvokalom *-u* s mogućom naknadnom konsonantizacijom (*v*) ili obezvučenjem (*f*) (Lukežić 1998: 125). Neizmijenjeni je *-l* na dočetu finalnoga sloga u građi zbirke *Jubav od furešta* dosljedno zadržan, što potvrđuju sljedeći primjeri u relevantnim kategorijama:

- na dočetu imenica: *Fěšta črnēh facōl., A, va manē - mēl žīvī., Tū, kadē mi mīsāl | rastāčē křf tēplu., Mučēc., | od mīsāl pretēškēh., Lešīca, za pòpel posēt..., Ānjeli su rastegnūli | plāvi tavijōl., Zībēl od kamenā;*
- u sg. m. r. glagolskoga pridjeva radnoga: *Sē san, lēpo, | za danāska, regalāl., Bóg je rēkāl., Ako tī būdeš pozīme imēl..., Spàmeti se danās, | mògāl si i čēra., Ča si kod stēna*

ostāl, | *muččē...*, *I sàki je dān* | *po jenù bělu kâp* | *va krvè mi pustīl.*, *Ma, zēl me je*, *Kastāv.*, *Zāto j nôna Marija sè znāla:* | *Kī, kemū i zâč, vrītnjak zapūcāl*, | *čigōv je mūž pijān škūcal.* | *Kī j, z čigōve kùci i kadā pasāl* | *i ki kemū čēki ukrāl*;

- na dočetu medijalnoga sloga: *I, kadè se mägla* | *va dolcè zaplicè, Zībèl od kamenà* | *šaldo rukovânēh.*, *Rādnī stāž i šōldi pobīrajū.*

2.3.4. Razvoj konsonantskih skupina s inicijalnim v

Jezičnim činjenicama nižega razlikovnog ranga pripadaju i različiti razvoji konsonantskih skupina s inicijalnim v. Uz ispadanje poluglasa u „slabu“ položaju, najaktualnije preinake predstavljaju i dvije vrlo frekventne jezične kategorije: u prefiksu *v- (< ZJsl. *və < općesl. *vb-, *vb-) pred suglasnikom na početku morfološke riječi, te u prijedlogu *v (< ZJsl. *və < općesl. *vb) na početku fonetske riječi (Lukežić 2012: 86). Iva Lukežić utvrđuje da se u hrvatskom jeziku na nekoliko načina sprečavala uspostava atipičnih konsonantskih skupina na početku riječi, a jedan je od takvih mehanizama redukcija početnoga v. Ovakav je način tipičan za govore kajkavskoga govornog područja te sjevernočakavske starinačke govore (Lukežić 1998: 91).

U zbirci se javljaju sljedeći primjeri redukcije sonanta v ispred šumnika:

- /vbs/ > */vəs/ > */vs/ > /s/: *Sā san nesrēčna.*, *I, sākemu, kī va Crēkav hōdī.*, *Onā se sākī dān rāno budīla.*, *Rūšīn sūzi od kāmika*, | *za sākī 'āmen' od očenāši.*, *Trēbe* | *sākū* | *kâp* | *čapāt.*, *I sē čākuli za slatkīši menjāla.*, *Sē san, lēpo*, | *za danāska, regalāl.*, *Pa, spod besēdu spod sēh besēd.*
- /vbz/ > */vəz/ > */vz/ > /z/: *Mā me je zēl*, *Kastāv!*, *Mā, kāko me j sāmō zelū* | *ta umidānca od šufīta.*, *Kāko me j sāmō zēlo* | *tō niš od gradīca.*
- /vbč/ > */vəč/ > */vč/ > /č/: *Čēra san* | *zemjū*, | *z òkon taknūla.*, *Spāmeti se danās*, | *mōgāl si i čēra.*
- /vbd/ > */vəd/ > */vd/ > /d/: *Dovīca od dāna va črnōj veštāje.*

U nekim je primjerima inicijalni v zadržan neizmijenjen ispred sonanta n, što je također alteritetna značajka čakavskoga narječja: *Lēpi mōj vnūk.*, *Vnūki ću te spamečēvat.*

2.3.5. Redukcija sonanta v ispred slogotvornoga ili suglasničkog r

Sonant *v* se u suglasničkim skupinama sa sonantom *r* ili slogotvornim *r̥* u istom ili sljedećem slogu reducira (Vranić 2005: 262). U zbirci *Jubav od furešta* redukcija sonanta *v* potvrđena je u sljedećim primjerima: *Jubāv st̥rdnjena* | *va v̥čni of̥r.*; *M̥rlići st̥rdnjeni* | *b̥l̥nega gr̥m̥.*; *R̥uki, okr̥njene z M̥rlići t̥rd̥h ž̥uji, p̥s̥ele.*; *T̥do j t̥do sp̥ala.*; *Na m̥t-Zemj̥ t̥d̥.*

2.3.6. Izjednačavanje prijedloga iz i s > z

U kajkavskom i čakavskom narječju dolazi do izjednačavanja prijedloga *iz* i *s* u *z*, što je prouzrokovano stapanjem oblika i značenja triju prijedloga ishodišnoga jezika: **iz̥ > *iz̥ə, *vy > *vi* i **s̥ > *s̥ə* (Lukežić 1998: 108)³³. Značajka je prisutna u zbirci u kojoj se *z* ovjerava kao samostalan prijedlog: *Da od Jardâs, z Kūt̥.*; *I z k̥ži-pr̥zun̥ v âj̥r beži.*; **Z** *òkon takn̥la | takn̥la z d̥hon.*; **Z** *pij̥t̥n̥ zl̥tn̥ k̥ši.* i kao prefiks: **Zbâda** *lâzi, nev̥ru i bl̥to.*; **Zd̥ž̥u** *mej leh̥ami.*, **Zd̥ž̥e**, *va n̥bo g̥mbok̥, kod str̥h.*, *Al, po skrv̥ć, kr̥nicu zmol̥it.*, *Bokal̥eta sv̥temu Ālije,* | **zv̥njena**. Uz izjednačavanje *iz* i *s > z*, moglo je doći i do obezvučenja *z > s*, pa nalazimo i sljedeće primjere: *Pa, spod bes̥edu spod s̥h bes̥ed.*, **Spod** *š̥mske rumbr̥li.*, **Spod** *ponj̥vi v̥ja.*

2.3.7. Zatvaranje kratkoga o pred akcentom

Kod analize srednjočakavskoga dijalekta J. Lisac navodi alteritetnu čakavsku značajku prijelaza, odnosno zatvaranja kratkoga *o* u *u* pred akcentom (Lisac 2009: 98). Potvrda ove značajke u zbirci nalazi se u primjeru *uvd̥ka (Uvd̥ka su b̥li, | m̥, pul t̥ m̥ši, | sr̥ama su se naj̥li).*

³³ I. Lukežić navodi konkretnije da je pojava karakteristična za sjevernočakavski areal (Lukežić 1998: 108).

2.3.8. Konsonantske skupine

Praslavenska se konsonantska skupina **čr** zadržala u neizmijenjenom obliku u konzervativnim jezičnim sustavima: u čakavskom i kajkavskom u cjelini, te u reliktima u staroštokavskim dijalektima (Lukežić 1998: 92). U zbirci je stara konsonantska skupina **čr** potvrđena sustavno, što dokazuju primjeri: *čr̃n*, *čr̃nēh*, *čr̃nen*, *čr̃no*. U analiziranoj se građi zbirke ovjerava čuvanje još jedne stare konsonantske skupine – skupine **šč** (Moguš 1977: 93): *bleščī*, *iščē*, *ognjīščē*, *premoščīna*, *zamāščēna*. U primljenicama³⁴ koje se nalaze u zbirci u ovjerene su sljedeće konsonantske skupine (Moguš 1977: 93): **šk** (*frīške*, *škartōc*, *škīna*, *škūcal*, *škūjicu*, *škurīna*, *škužāla*), **šp** (*dešpēt*, *špārgeta*, *špēžu*, *špijāt*, *špōtaju*, *šušpēt*) te **št** (*beštīmāt*, *feštā*, *furēšta*, *kaštigāna*, *naštrapāla*, *ponēštru*, *štatūt*, *štērnū*, *štīmāt*, *štrigarīja*, *štūfnī*, *štūrme*, *tištāmēnte*).

2.3.9. Skupina *jd* u prezentskoj osnovi glagola *ić(i)*

U zbirci *Jubav od furešta* ovjerena je skupina *jd* koja se realizira na granici prefiksalnoga i korijenskog morfema u prezentskoj osnovi glagola *ić(i)*, odnosno **iti* (Lukežić 1998: 93). Potvrđen je primjer *prōjden* (1. l. sg.) u kojem se skupina *jd* nalazi u prezentskoj osnovi glagola *poći*.

2.3.10. Okrnjeni oblik infinitiva glagola

U zbirci je potvrđena alteritetna značajka okrnjenoga oblika infinitiva glagola u kojemu se izostavlja dočetni vokal *-i*: *Da će dēlat* va *Vr̃tiće.*; *Va jāmū*, z *mānūn*, | *trēbe kōš hītit.*; *Aš će mi*, *jūtra*, *nōvi kupīt.*; *Mōre bīt*, *dūšu lečīt.*; *Nī ga kī netīt.*; *Kī vēč ne mōrū ni salīž pomēst.*; *I rumbrēlicu da ne smēn pozabīt.*; *Ne pozabī*, *rīnut* me.; *Ma se ne mōru spāmetit*, | *kadā.*; *Pa pridī danāska* | *vīdet* me, *mlādu.*; *Al*, *po skrivēc*, *krūnicu zmolīt*. Izostanak dočetnoga *-i* ovjerava se i u

³⁴ Riječ je o primljenicama koje su uglavnom romanskoga podrijetla.

glagolskom prilogu sadašnjem: *Lîdija j va vřtić prišlâ, govòrēć.; Mučēć, | od mîsâl pretēškēh.; Al, po skrivēć, krùnicu zmolît.*

2.3.11. Oblici plurala u deklinaciji imenica

Za morfološke je značajke čakavskoga jezičnog sustava karakteristična konzervativnost zbog zadržavanja starohrvatskoga morfološkog stanja s minimalnim razvojem nakon gubitka poluglasa i jata iz fonološkoga sustava u množinskim oblicima deklinacije imenica (Lukežić 1998: 94). U analiziranoj građi zbirke potvrđena je **neproširena osnova u množini imenica muškoga roda**³⁵: *brêgi* (N pl.), *bròji* (N pl.), *dlàni* (N pl.), *mlàzi* (G pl.), *žîri* (G pl.), *žûji* (G pl.), *dâri* (A pl.), *zîdi* (A pl.), kao i **ništični relacijski morfem u genitivu množine imenica svih triju rodova**³⁶: m. r. *facôl, Jardâs, minût, pût, susêd*; ž. r. *besêd, mîsâl, novitâd, ponêštâr, rôžic, rûk, rumbrêl, ûr*; s. r. *lêt*. U imenica m. r. u genitivu množine potvrđen je također i relacijski morfem *-i*: *dâni, kolôrî, mlàzi, očenâši, žîri, žûji*. Konzervativnost sustava vidljiva je i u nesinkretizmu, odnosno **nejednakosti gramatičkih morfema D pl., L pl. i I pl. imenica svih triju rodova**. U ishodišnom su sustavu uspostavljeni nesinkretizirani relacijski morfemi nakon fonoloških i morfonoloških promjena izazvanih gubitkom poluglasa i jata (Lukežić 1998: 94-95). U zbirci *Jubav od furešta* različiti su gramatički morfemi potvrđeni za D pl., L pl. i I pl. imenica ž. r. (D pl. *kokošân*; L pl. *kûcah, rîgah, rukâh, smêtah, svîtah, užâncah*; I pl. ž. r. *besêdami, lehâmi*), a zabilježeni su i primjeri za I pl. imenica m. r. (*lîsti, mēlići, racîni*) u kojima je zadržan stari morfem, što je također alteritetna značajka čakavštine.

³⁵ U osnovama jednosložnih i dijela dvosložnih imenica muškoga roda u množini nije razvijen proširak ni kao gramatički ni kao morfem nesintaktičkoga tipa (Lukežić 1998: 94).

³⁶ U G pl. imenica svih triju rodova nakon gubitka poluglasa, koji je ujedno bio i relacijski morfem u toj kategoriji, nije razvijen novi morfem. U konzervativnim se govorima, u ženskom i srednjom rodu, ostvario ništični relacijski morfem, dok je u muškom rodu uz ništični relacijski morfem moguća inovacija uvođenjem relacijskoga morfema *-i* iz deklinacije imenica *i*-osnova ili *-ih* iz zamjeničko-pridjevske deklinacije (Lukežić 1998: 94).

2.4. AREALNE ZNAČAJKE

2.4.1. Posebnosti u deklinaciji imenica

a) Gramatički morfemi G sg., NAV pl. imenica ž. r.

Tipičnom se jezičnom značajkom čakavskih ekavskih govora smatra pretežitost nepalatalnoga relacijskog morfema u G sg. te NAV pl. imenica ženskoga roda bez obzira na palatalni/nepalatalni dočetak osnove (Vranić 2005: 295). U zbirci *Jubav od furešta* potvrđeno je prevladavanje nekadašnjeg alomorfa nepalatalne deklinacije *-i* u svim spomenutim padežima:

- G sg.: *băčvi, besèdi, butîgi, Cîli, Dràgi, dūši, intrâdi, îstini, jubăvi, kăši, konòbi, kòroti, kòži, krijănci, kùci, Martînji, măši, nevòji, ponjăvi, rumbrèli, Rûži, Stănki, stărini, šetemâni, štěrni, ùri, vodi, zemjî, žejî, žerăvi;*
- N pl.: *băčvi, besèdi, lēhî, kăpji, postěji, rûki, rûži, stêni, sùzi, škrîli, štěrni;*
- A pl.: *bačûki, besèdi, čakuli, kûci, lenòbi, rûki, rûži, spodòbi, sùzi, škrîli, tājni;*
- V pl.: *vràni.*

Osim navedenoga gramatičkog morfema *-i*, zabilježena su i poneka odstupanja koja se ogledaju u palatalnom morfemu *-e*: *dûše* (G sg.), *rôžice, tujîce, vîcije* (N pl.), *Roženîce, rôžice, zdravîce* (A pl.). Nabrojeni primjeri pokazuju da se nekadašnji palatalni nastavak *-e* uglavnom ovjerava u imenica ženskoga roda osnove kojih završavaju na *-c*. Nastavak *-i* utvrđen je i kod imenica u kojima se realizirala delateralizacija $l > j$ ³⁷: *kăpji* (N pl.), *nevòji* (G sg.), *postěji* (N pl.), *zemjî* (G sg.), *žejî* (G sg.).³⁸

³⁷ Više o delateralizaciji $l > j$ v. u poglavlju 2. 3. 12. ovoga rada.

³⁸ Vranić 2005: 290-291, Crnić Novosel, Nežić 2014: 34.

b) Djelomično održanje nepalatalne deklinacije u A pl. imenica m. r.

Kao kontinuanta nekadašnje nepalatalne deklinacije u zbirci je ovjeren nastavak *-i* i u A pl. imenica muškoga roda³⁹: *bonbôni, cvetići, čèki, dâri, junākì, kolôri, kòraki, opānciçi, regâli, slatkîši, smēhì, sùhārki, šòldi, trbùhi, zîdi, žlepçì*.

c) Gramatički morfem u I sg. imenica i imeničkih riječi ž. r.

Kod imenica i imeničkih vrsta riječi u I sg. ženskoga roda u sjevernočakavskom ekavskom su dijalektu mogući sljedeći ostvaraji: *noviji nastavak -un u većini; stari nastavak -u u rubnim otočnim te u rubnim sjevernoistočnim i sjeverozapadnim (labinskim) govorima; novi nastavak -on u središnjem poddijalektu, u jednom rubnom sjevernoistočnom govoru; stari nastavak -o u labinskim govorima u središnjem poddijalektu te u jednom rubnom sjevernoistočnom govoru* (Lukežić 2015: 116). Nastavci *-o* i *-u* razvili su se iz nekadašnjega stražnjeg nazala **o*, a analogijom prema I sg. muškoga i srednjeg roda dodani su dočetcu *-m* i *-n*. Stoga su u I sg. imenica i imeničkih riječi ženskoga roda u čakavskom narječju mogući sljedeći gramatički morfemi: *-o/-u, -on/-om, -un/-um* (Lukežić 2015: 112). Primjeri iz zbirke u I sg. imenica i imeničkih riječi ženskoga roda potvrđuju gramatički morfem *-un*⁴⁰ kao još jedno obilježje sjevernozapadnih čakavskih govora: *bogatìjùn, besèdun, mojùn nãrugun, njùn, rakìjun, žejùn*. Uz morfem *-un*, koji je nastao dodavanjem dočетка *-n* postojećemu morfemu *-u*, u analiziranoj je građi u I sg. ženskoga roda potvrđen i morfem *-on*, preuzet analogno prema morfemu za muški i srednji rod u istom padežu: *gùrlon, notôn, sùzôn*.

³⁹ I. Lukežić navodi da je u svim sjevernočakavskim dijalektima u A pl. muškoga roda potvrđen nastavak *-i* u imenica a-vrste, čime su N pl. i A pl. muškoga roda izjednačeni (Lukežić 2015: 112).

⁴⁰ O podrijetlu i razvoju ovoga gramatičkog morfema više v. u: Vranić 2005: 297-302.

2.4.2. Posebnosti u oblicima zamjenica

U starosjedilačkim čakavskim govorima upitna i odnosna zamjenica za značenje 'živo' glasi: *ki, ka, ko, ki, ke, ka*. Jednaki oblici zamjenice *ki* odnose se na značenje 'tko' i 'koji' (Lukežić 1998: 100). U analiziranoj građi zbirke potvrđeni su primjeri uporabe ove zamjenice za značenje 'tko': *Bògu dôm neka zdíže, | ki jûbi čovèka., Ónda bi dõma šlà, kī znâ zâč?, Nī ga kī netìt., Zàto j nôna Marija sè znàla: | Kī, kemũ i zâč, vrìtnjak zapùcāl, | čigõv je muž pijãn škùcal. | Kī j, z čigõve kùci i kadà pasāl | i ki kemũ čèki ukrāl.* i primjeri za značenje 'koji': *Dáj, maknì se kràje, kī za tòbon haptì., Kā j ovâ?, Nèbo jûbī Žudìkun | ka umìra., Kā njõj je zapõlne dohajàla., Kē njõj va glãvu nīsù stàle., Kī po subõte dũgo spē. , Kī vèc mòrũ ni salìž pomèst., Kõj se škìna rovinàla.*

Osim spomenutoga sjevernočakavskog lika zamjenice *ki* za značenje 'tko' i 'koji', u zbirci se pojavljuju i oblici drugih zamjenica također specifičnih za taj areal, kao što su pokazne zamjenice *ov* 'ovaj' i *ta* 'taj' te njihovi oblici (Lukežić 1998: 105-106). U analiziranoj građi nalaze se sljedeći primjeri tih pokaznih zamjenica: *Tā gospodīn od onõra.; Ovakõva j bīlà nôna Marija.*

U zbirci su potvrđeni i ostali zamjenički oblici karakteristični za sjevernočakavske sustave, a riječ je o množinskim padežnim oblicima osobnih zamjenica za treće glagolsko lice: G pl. *jih*; D pl. *njin, jin, in* (Lukežić 1998: 106). Ovjereni su tako primjeri *jih* u A pl. (*Làhko će jih, po pūtè pobràt!*) te *jin* u D pl. (*Mà jīn p̄rvõ sèdmē ùri | va kùhinje cikõrija dišì.*).

Isti prostorno-jezični kompleks karakterizira i uporaba pokaznih zamjenica složenih s -*ist-*: *ovisti – ovasta, tasti/tisti – tasta, onisti – onasta* (Lukežić 2012: 236). Primjer takve pokazne zamjenice ovjeren je u zbirci: *I va tīsti kòš ju narìvala.*

2.4.3. Infinitiv glagola 'imati' s odrazom jata na dočetu osnovne

Inovacija je čakavskoga narječja infinitiv glagola 'imati' s odgovarajućim odrazom jata na dočetu osnovne *imet(i)* i *imit(i)* (< **iměti*), ovisno o odrazu jata u pojedinom govoru (Lukežić 2012: 230). S obzirom na to da je u zbirci potvrđena dosljednost ekavskoga jata, zabilježeni su sljedeći primjeri: *Ako ti būdeš pozīme imēl*, *Va dēsnen žēpe j cikulādu imēla.*, *Danās san | rūki | v zemljē imēla.*

2.4.4. Zanimjani oblici prezenta glagola *bit(i)*

Sjevernočakavski govori koriste sljedeće oblike zanimjanoga nesvršenog prezenta glagola *bit(i)*: za 1. l. sg. *nīs*, a za 3. l. sg. *ni* (Lukežić 1998: 101). U zbirci je potvrđen zanimjani oblik prezenta glagola *bit(i)* u 3. l. sg.: *Nī nāša, nī*, | *s kūd je prišla?*, *Mā, nī domāća*, | *kadē sē j rodīla?*, *Nī* | *tō | vinō*, | *za prolevāt.*, *Nī tō nīš*.

2.4.5. Okrnjeni oblik *j'* u 3. l. sg. prezenta glagola *bit(i)*

Neki čakavski starosjedilački govori, bez obzira na refleks jata, realiziraju oblik 3. l. sg. nesvršenoga prezenta glagola *bit(i)* kao *je* i *j*. U zbirci se u položaju iza riječi koje završavaju samoglasnikom pojavljuje okrnjeni oblik *j*: *Kā j ovā?*, *Līdija j va vrtić prišlā, govōrēc.*, *I bāš mi j lēpo, znāt.*; *Škūro j va dūše.*, *Kāko me j sāmō zēlo | tō nīš od građīća.*, *Mā, nī domāća*, | *kadē sē j' rodīla?*. Položajna inačica *je* ostvaruje se u položaju iza riječi koja završava suglasnikom, što dokazuju primjeri iz analizirane građe: *Bōg je rēkāl.*, *Čigōv je mūž pijān škūcal.*; *Pōc mi je.*, *Vāvek je nosīla*. I. Lukežić napominje kako je zapravo riječ o morfonološkoj pojavi koja se odnosi na enklitiku unutar akcenatske cjeline (Lukežić 1998: 103).

2.4.6. Glagolski pridjev radni glagola 'ići' s osnovom -š

Unutarčakavsku inovaciju predstavlja uporaba radnoga pridjeva glagola 'ići' s osnovom -š (*šal* 'išao', *šla* 'išla') (Lukežić 2012: 236). U analiziranoj građi potvrđen je primjer: *Ônda bi dõma šlà, kī znâ zâč?, Šlà bin, | mà ne umên.*

2.4.7. Sjevernočakavska metatonija

U poglavlju o alijetnim čakavskim značajkama u ovom radu spomenuta je arealna značajka sjevernočakavske metatonije u okviru razmatranja akcentuacije. Riječ je pojava koja je tipična za sjeverozapadnočakavske govore. Pojam metatonije obuhvaća promjenu duljine naglasaka na istome mjestu u riječi. U sjeverozapadnim čakavskim govorima odnosi se ponajprije na zamjenu kratkosilaznoga naglasaka u infinitivnoj osnovi glagola dugosilaznim naglaskom u prezentu istih glagola i u glagolskim priložima⁴¹. Primarno do te promjene dolazi ispred zanaglasne duljine (Vranić 2005: 238). Sjevernočakavska je metatonija s neocirkumfleksom u osnovi prezenta utvrđena u sljedećim primjerima iz zbirke, svima u 3. l. sg.: *ćapûjē, ćûjē, fermûjē, odskakûjē, pretekûjē, zaplâčē, zaplîčē*. Sjevernočakavska se metatonija ostvaruje i kod određenih pridjeva, što potvrđuje niz primjera iz analizirane građe: *debêlī* (N sg. m.), *nôvī* (A pl. m.), *pijânī* (N sg. m.), *prâvī* (N pl. m.), *râdnī* (A sg. m.), *rakamânī* (N pl. m.), *reditânī* (N pl. m.). Čakavska je posebnost u tome što, za razliku od štokavskih sustava, metatoniju širi na kategorije dvosložnih i trosložnih pridjeva (Vranić 2005: 238).

⁴¹ I. Lukežić navodi da je riječ o prezentskim osnovama dijela glagola prve, druge, pete i šeste vrste (Lukežić 1996: 90).

2.4.8. Akut u slogu zatvorenom sonantom

U sjevernozpadnom je čakavskom prostorno-jezičnom kompleksu potvrđen akut na naglašenom samoglasniku u slogu zatvorenom sonantom nakon ispadanja „slaboga“ poluglasa (Lukežić 2012: 228). Analizom zbirke *Jubav od furešta* ova je značajka ovjerena u sljedećim primjerima: *brājdu* (A sg.), *dažjõn* (I sg.), *jubāv* (N sg.), *Kastāv* (A sg.), *kokošān* (D pl.), *ogānj* (N sg.), *oltār* (N sg.), *opānčići* (A pl.), *samānj* (N sg.), *tānca* (G sg.), *tānka* (N sg. ž.), *umidānca* (N sg.).

2.4.9. Sintaktička distribucija kratkih zamjeničkih i glagolskih oblika

U starosjedilačkim sjevernočakavskim govorima kratki oblici osobnih zamjenica i glagola *bit(i)* i *htjet(i)* mogu biti akcenatski samostalni (naglašeni) te akcenatski nesamostalni (nenaglašeni). Ti se kratki oblici mogu ostvariti u ortotoničkoj poziciji, na apsolutnom početku rečenice ili sintaktičkoga sklopa (Lukežić 1998: 101). Pojava je potvrđena u sljedećim primjerima iz zbirke *Jubav od furešta*: *Ćè tvoje sùzi...; Će tô bit dāž?; Ćè tvojà vlàs...; Će tô bit mrāz?; Grād, smò se razumèli?; Kāko povēdā, | ċè dècu razumèt?; Sī sadà kuntēnta?; Si prijatelica?*

2.4.10. Relikti s prefiksom *vy-

Sjevernočakavskim jezičnim crtama pripadaju reliktni prefiksi *vi* i *zi* (Lukežić 2012: 229). Čuvanje tih reliktnih prefikasa potvrđeno je u građi zbirke: *Kastāv mōj, | jūbjenī, | za kòraki zībrano tnàlo..., Kríž bin zīrasla., Na kâle zīrasle | škrīli, zlīzane.*

2.4.11. Odras prijedloga *vb kao va/v

Preinake prijedloga *vb u prijedlog va/v općečakavske su inovacije sa širim opsegom u sjevernozpadnom čakavskom kompleksu (Lukežić 2012: 229). Prijedlog je *vb u zbirci ovjeren kao v: *V Rekè, govòre, tu pãr lèt bïvã.; Må, tì si mûnjena i hòdi v rìt!, I z kòži-pržunà v àjër beži, Záč se v ovèn kràje màlo ne fermâ?* i kao va: *Záč si va Kastãv dèlat prišlà?; Aš ti, va tèn líbre, | šenàc 'ČĀ' pãčĩ., Škũro j va dûše., A selò: va lenobìje., Va tvojen pijãnstve | pijãna san i jã., Jubãv strðnjena | va vèčni ofãr.; Vãvek je nosìla | na mĩci, bèli cvetĩci, | čĩstu, črñũ flãjdu., Vãvèk žèjnu znãnja i novitãd.*⁴²

2.4.12. Status fonema *í*

Božidar Finka i Milan Moguš ubrajaju fonem *í* u dvadeset i tri jedinice suglasničkoga inventara čakavskih govora (Vranić 2005: 249). B. Finka na drugom mjestu ipak napominje da je promjena *í > j* tipična za čakavske govore, iako je mjestimična (Finka 1971: 29), a M. Moguš da depalatalizacija zahvaća, uz fonem *ń*, i *í*, pri čemu razlikuje dvije vrste promjena: jedna je *í > l*, a druga je *í > j* (Moguš 1977: 90). Zamjena je *í > l* ponajprije sustavna u kajkavskom narječju, ali je svojstvena i sjevernočakavskim govorima. U zbirci *Jubav od furešta* potvrđena je zamjena *í > l* u primjerima: *prijatelica, ùle, ùlenjak*. Promjena *í > j* općečakavska je karakteristika koja nastaje minimalnim slabljenjem artikulacije zbog čega konsonant *í* prelazi u *j* (Moguš 1977: 90), što se u analiziranoj građi potvrđuje u sljedećim primjerima: *bršjãnõn, jãvja, jubãv, jũdi, kãpja, nevõji, postèje, potresũjku, rasípje, spravjãla, škũjicu, vãjajũ, võjenĩ, zemjã, zgřbjeno, žejã, živjẽnja, žmũkjarica, žũji*. D. Brozović zamjenu *í > j* pripisuje *adrijatizmima* (Brozović 1988: 84) jer se najčešće pojavljuje u govorima uzobalja (Vranić 2005: 249), a I. Lukežić tu značajku ubraja među sjevernočakavske jezične crte (Lukežić 1998: 108).

⁴² U odrazu prijedloga *vb u prijedlog va i potvrđena je nepreventivna vokalizacija „slaboga“ poluglasa kao dio čakavske tendencije jake vokalnosti. Više o tome v. u poglavlju 2. 1. 2. ovoga rada.

3. ZAKLJUČAK

Na temelju analize građe iz zbirke Đurđe Grujičić *Jubav od furešta* dokazano je da idiom kojim je ona pisana pripada čakavskom narječju, preciznije čakavskom ekavskom dijalektu. Izdvojenim alijetetnim i alteritetnim značajkama potvrđena je ponajprije njegova pripadnost čakavskom narječju, a izdvojenim arealnim značajkama utvrđena je pripadnost sjeverozapadnomu čakavskom arealu. Analizom koju je obuhvatio ovaj rad ukupno je potvrđeno sedam jezičnih značajki najvišega razlikovnog ranga (alijeteta), dvanaest jezičnih značajki nižega razlikovnog ranga (alteriteta) te dvanaest arealnih značajki.

U zbirci *Jubav od furešta* potvrđena je zamjenica *ča* u značenju i funkciji upitne te odnosne zamjenice. Usto ovjereni su alijetetni oblici zamjenice *ča* u vezniku *aš*, uporabi upitne i odnosne zamjenice *čigov*, odnosne zamjenice *ničigov*, neodređene zamjenice *niš* te u uporabi priloga *zač*. Čakavska se tendencija jake vokalnosti u građi potvrđuje, osim u nominativnom obliku zamjenica *ča*, i u ostalim primjerima čakavskih nepreventivnih vokalizacija (prilogu **kьdě*, odrazu prijedloga **vb > va*, prilogu *vavek*, osnovi *man-* u osobne zamjenice *ja*, imenici *maša*, prezentskoj osnovi *zam-*, obliku glagola *važgat*). Osim toga, zabilježen je i alijetetni ostvaraj prednjeg nazala **ę > a* iza palatala u primjeru *zajika*. Alijetet je i dosljedan ekavski refleks jata koji je potvrđen u korijenskim, tvorbenim i gramatičkim morfemima, što idiom kojim je zbirka pisana nedvojbeno uvrštava među čakavske ekavske govore. Analizom akcentuacije u zbirci *Jubav od furešta* potvrđen je stari troakcenatski sustav sa zadržanim nenaglašenim duljinama u kojem se sva tri čakavska akcenta mogu ostvariti u svim pozicijama u riječi (u početnom, središnjem i posljednjem slogu). Alijetetne su značajke i pojave u konsonantizmu koje su ovjerene u analiziranoj građi: slabljenje šumnika na dočetu zatvorena sloga, prijelaz *d'* u *j*, odnosno nepostojanje zvučne afrikate *ž* i analogno tomu realizacija skupine *zj*, odnosno *žj*. U zbirci se realizira i specifičan čakavski oblik glagola *bit(i)* za tvorbu kondicionala.

Od alteritetnih značajki u zbirci *Jubav od furešta* ovjerene su pojava rotacizma u prezentskoj osnovi glagola *moć(i)* i fonetska neutralizacija *-m > -n* na dočetu relacijskoga morfema. Neizmijenjeni je *-l* na dočetu finalnoga sloga u građi zbirke dosljedno zadržan u svim relevantnim kategorijama, što je također na razini alteriteta. U razvoju konsonantskih skupina s inicijalnim *v* potvrđena je redukcija sonanta *v* ispred šumnika, a ovjereno je i zadržavanje

inicijalnoga *v* ispred sonanta *n*, što su sve alteritetne značajke. Do redukcije inicijalnoga *v* došlo je i u suglasničkim skupinama sa sonantom *r* ili slogotvornim *ṛ*. U analiziranoj građi zabilježeno je izjednačavanje prijedloga *iz* i *s* u *z* te zatvaranje kratkog *o* pred akcentom, a potvrđena je i skupina *jd* u prezentskoj osnovi glagola *ić(i)*. U zbirci su ovjerene stare konsonantske skupine *čr* i *šć* te konsonantske skupine *št*, *šk* i *šp* u primljenicama romanskoga podrijetla. Pojavljuje se i alteritetni okrnjeni oblik infinitiva glagola i glagolskoga priloga sadašnjega. U analiziranoj građi zbirke *Jubav od furešta* potvrđeni su alteritetni oblici plurala u deklinaciji imenica: neproširena osnova u množini imenica muškoga roda, ništični relacijski morfem u genitivu množine imenica svih triju rodova, nejednakost gramatičkih morfema D pl., L pl. i I pl. imenica ženskoga roda te primjeri sa zadržanim starim morfemom u I pl. imenica muškoga roda.

U zbirci *Jubav od furešta* ovjerene su i značajke sjevernozapadnoga čakavskog areala. Među posebnostima u deklinaciji imenica valja izdvojiti gramatičke morfeme G sg., NAV pl. imenica ženskoga roda, djelomično održanje nepalatalne deklinacije u A pl. imenica muškoga roda i gramatički morfem u I sg. imenica i imeničkih riječi ženskoga roda. U analiziranoj građi zbirke potvrđeni su primjeri uporabe sjevernočakavskoga oblika zamjenice *ki* za značenje 'tko' i 'koji', oblici pokaznih zamjenica *ov* 'ovaj' i *ta* 'taj', množinski padežni oblici osobnih zamjenica za treće glagolsko lice u A pl. i D pl. te uporaba pokaznih zamjenica složenih s *-ist-*. Ovjeren je i infinitiv glagola 'imati' s odrazom *jata* na dočetu osnovne te zanijekani oblici prezenta glagola *bit(i)*, okrnjeni oblik *j'* u 3. l. sg. prez. glagola *bit(i)*, kao i glagolski pridjev radni glagola 'ići' s osnovom *-š*. Potvrđene su i dvije akcenatske arealne značajke: sjevernočakavska metatonija u osnovi prezenta glagola i u određenih pridjeva te pojava akuta na naglašenu samoglasniku u slogu zatvorenu sonantom. Od arealnih su značajki u zbirci potvrđene još i sintaktička distribucija kratkih zamjениčkih i glagolskih oblika, reliktni prefiksi *vi* i *zi*, odraz prijedloga **vb* kao *va/v* te supstitucija fonema $\acute{l} > j$.

U današnjem je modernom svijetu sve podložno brzim promjenama, pa tako i jezik koji se neprestano mijenja i razvija, a taj je razvoj potrebno na odgovarajući način pratiti. Stoga je važno staviti naglasak na očuvanje nematerijalnoga bogatstva, dio kojega je i jezik. Ponajprije treba istaknuti bogatstvo hrvatskih narječja, dijalekata, skupina mjesnih govora i samih mjesnih govora jer baštine našu tradiciju, a time je i vrijedno čuvanja, proučavanja i oživljavanja. Važnost očuvanja kulturne baštine i tradicije prepoznala je Đurđa Grujičić koja svojim svakodnevnim i književnim radom neumorno njeguje *čakavsku besedu*. Svoju je prvu poetsku

zbirku *Jubav od furešta* napisala kastavskom čakavštinom, što potvrđuje i detaljna jezična analiza predstavljena u ovom radu, ostavivši time trajni biljeg u čakavskoj dijalektalnoj književnosti, a koji autorica s pravom naziva originalnom sintagmom – *Štrigariji od besed*.

4. SAŽETAK

U ovom su radu analizirane jezične činjenice koje jezik pjesama zbirke *Jubav od furešta* Đurđe Grujičić određuju dijelom čakavskoga narječja, preciznije njegova ekavskoga dijalekta. Cilj je rada prikaz alijetetnih i alteritetnih značajki čakavskoga narječja potvrđenih u toj zbirci, kao i ovjerenih arealnih značajki sjeverozapadnoga čakavskoga prostorno-jezičnoga kompleksa.

Ključne riječi: čakavsko narječje, ekavski dijalekt, sjeverozapadni čakavski areal, alijeteti, alteriteti, arealne značajke, Đurđa Grujičić

5. SUMMARY

The paper analyzes the lingual facts that make the vocabulary of the poems in the collection *Jubav od furešta* by Đurđa Grujičić part of the Chakavian group of dialects, precisely Ekavian dialect. The aim of the paper is to present *alieté* and *altérité* features of the Chakavian group of dialects, as well as the areal characteristics of the Northwestern Chakavian spatial-lingual complex.

Key words: Chakavian group of dialects, Ekavian dialect, Northwestern Chakavian areal, *alieté*, *altérité*, areal characteristics, Đurđa Grujičić

6. LITERATURA

1. Brozović, D. *Čakavsko narječje*. U: Brozović, Dalibor – Pavle Ivić *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža”, 80-88, 1988.
2. Crnić Novosel, M.; Nežić, I. *Pun naručaj nepozabjenih lovranskih besed*. Lovran : Zbornik Lovranščine. Knjiga 3, 21-37, 2014.
3. Finka, B., *Čakavsko narječje*, Čakavska rič I, Split, 11-71, 1971.
4. Grujičić, Đ., *Jubav od furešta*, Rijeka : Kulturno-prosvjetno društvo Ivan Matetić Ronjgov, 1993.
5. Lisac, J. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb : Golden marketing – Tehnička knjiga, 2009.
6. Lukežić I., *Čakavština u pjesmama Drage Gervaisa*. Dometi, 7/8/9, 587-599, 1987.
7. Lukežić, I. *Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština*. Rijeka : Izdavački centar Rijeka, 1996.
8. Lukežić, I. *Govori Klane i Studene*. Crikvenica : Libellus, 1998.
9. Lukežić, I. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1. Fonologija*. Rijeka : Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobinščine, 2012.
10. Lukežić, I. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 2. Morfologija*. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobinščine, 2015.
11. Moguš, M. *O jedinstvu čakavske akcentuacije*, *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 12, 7-12, 1971.
12. Moguš, M. *Čakavsko narječje : fonologija*. Zagreb : Školska knjiga, 1977.
13. Moguš, M. *Povijesna fonologija hrvatskoga jezika*. Zagreb : Školska knjiga, 2010.
14. Vranić, S. Realizacija finalnoga slogovnoga /l/ u govorima čakavskoga narječja, *Hrvati i Mađari u svjetlu prožimanja kultura i jezika, priopćenja hrvatskih sekcija III. međunarodnog slavističkog skupa pod naslovom “Teorija i praksa nastave slavenskih jezika”*, *Bibliotheca Croatica Hungariae*, 2, 275-291, 1997.

15. Vranić, S. *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*. Rijeka : Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za kroatistiku, 2005.
16. Vranić, S. *Kostrenska čakavština u pjesmama Katje Šepić Usmiani*. Kostrena: Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Kostrena, II., 141-154, 2007.

Internetski izvori

1. <http://www.istarski-rjecnik.com/>, pristupljeno 15. 7. 2018.
2. <https://gkr.hr/Vodic-za-korisnike/Lokacije/Knjiznica-Cavle/Iz-Magazina/Jubav-od-furesta>, pristupljeno 10. 9. 2018.
3. <http://hjp.znanje.hr/>, pristupljeno 10. 9. 2018.